

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjandus ja kommunikatsioon

Kaarel Kook

**16–17-aastaste noorte osalemine Eesti kohalike omavalitsuste 2017. a valimistel:
hääletamist toetavad tegurid**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm, PhD

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 Valimisaktiivsus Euroopas ja Eestis	5
1.2 Valimiskäitumine ja kohalike omavalitsuste valimiste eripärad	7
1.3 Noorte poliitiline aktiivsus ja osalemine poliitikas.....	9
1.4 Noored 2017 KOV valimiste kontekstis	13
1.5 „Olulised teised“	14
2. EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED.....	15
3. METOODIKA.....	17
3.1 Andmekogumine.....	17
3.2 Valim.....	19
3.3 Andmeanalüüs	21
4. TULEMUSED.....	24
4.1 Noorte osalemine ja mitteosalemine valimistel.....	24
4.2 Noorte valimisosalust ja -otsust mõjutanud tegurid	27
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	37
6. SOOVITUSED VALIMISAKTIIVSUSE TOETAMISEKS.....	41
7. KOKKUVÕTE.....	45
<i>Summary</i>	47
8. UURIMISMEETODI PIIRANGUD	49
9. KIRJANDUSE LOETELU	51
LISAD	54
Lisa 1: Veebiküsitluse vorm	54
Lisa 2: Intervjuu kava.....	56

SISSEJUHATUS

Käesolevas töös on analüüsitud 16–17-aastaste noorte valikut mõjutanud tegureid 2017. aastal toimunud kohalike omavalitsuste valimiste näitel. Töö aktuaalsus seisneb selles, et 2017. aasta sügisel said esmakordselt valida hiljuti valimisõiguse saanud 16–17-aastased noored, seega on huvitav analüüsida valimiskäitumist ka nende seas, kuna tegu on täiesti uue valijagrupiga, kellele pole valimisaktiivsust käsitlevates uuringutes varem nii palju tähelepanu suunatud. Töö eesmärk on analüüsida noorte hääletamist mõjutavaid tegureid ning töötada välja praktilised soovitusel, millega toetada noorte valimisaktiivsust.

Tegu on kaheetapilise uurimistööga. Töö etappideks on noorte seas läbi viidud veebiküsitlus, mille eesmärgiks on nende valikut mõjutanud tegurite kaardistamine ning teiseks etapiks on süvaintervjuud kuue veebiküsitluses osalenud noorega, et valikut ja valimistel osalemist mõjutanud tegureid täpsemalt analüüsida. Intervjuude eesmärk on selgitada detailsemalt, mis mõjutab noorte valikut valimistel. Sealhulgas on intervjuus arvesse võetud näiteks inimese aktiivsust kogukonnas, perekondlikku konteksti, sõpruskondlikku konteksti, kooli ja klassikaaslaste rolli.

Töö fookuses on noored, kes 2017 KOV valimistel osalesid. Kuigi küsitluse tulemustes on põgusalt käsitletud ka valimistel mitteosalenud noori, siis ei ole nemad töö põhiliseks osaks. Töö põhiliseks osaks on valimistel osalenud noored. Selle põhjuseks on asjaolu, et noorte kesise poliitilise aktiivsuse põhjuseid on uuritud palju. See tähendab, et põhjused valimistel mitteosalemise kohta on meile suhteliselt hästi teada. Sloam (2014) toob juba mõned välja. Näiteks pettumus üldises poliitilises süsteemis, poliitika vähene keskendumine noortele või poliitikute võimetus kasutada tänapäevaseid kommunikatsioonimeetodeid (internet, tehnika, sotsiaalmeedia). Käesoleva uuringu eesmärgiks on aga tuua selgust probleemi teise poolde – kui noored siiski tulevad valima, siis mis on põhjus selle taga?

Sellele küsimusele vastates on võimalik välja töötada praktilised tööriistad, mille abiga noorte poliitilist aktiivsust suurendada. Võimalik on selgitada, mille tulemusel noored

valima tulevad ning seejärel saavad kandidaadid tulevikus nendesse kohtadesse enam tähelepanu suunata, et demokraatia toimimiseks oluline valimisaktiivsus oleks suurem ka noorte seas.

Töö koosneb üheksast osast: sissejuhatusest, teoreetilistest lähtekohtadest, eesmärkidest ja uurimisküsimustest, metoodikast, tulemustest, järeldustest ja diskussioonist, soovitud valimisaktiivsuse toetamiseks, kokkuvõttest ning uurimismeetodi piirangutest.

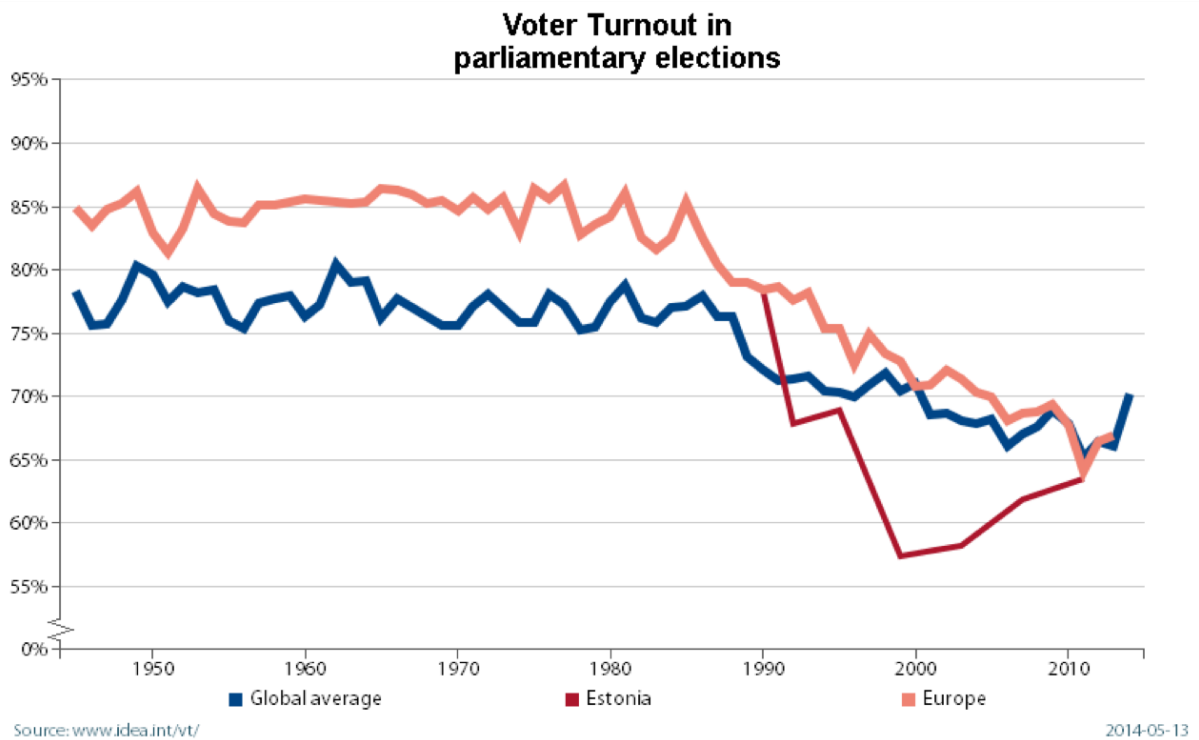
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Kuna bakalaureusetöö keskmes on valimised, täpsemini kohalike omavalitsuste valimised, siis on teoreetilistes lähtekohtades antud ülevaade kodanike valimiskäitumisest ja kohalike omavalitsuste valimiste eripäradest, seejärel on tähelepanu suunatud noortele ning nende valimiskäitumisele ning viimaks on kirjeldatud teooriat, mis on antud töö põhilise hüpoteesi aluseks. Täpsemini Katzi ja Lazarsfeldi kaheastmelise kommunikatsiooni mudelit, mille järgi on arvamuslimidrite/oluliste teiste roll valimisotsuse tegemisel oluline nende puhul, kellel endal puuduvad selged seisukohad või piisav teadlikkus poliitilistest agendadest.

1.1 Valimisaktiivsus Euroopas ja Eestis

Valimisaktiivsus Euroopas on langustrendis. IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) on rahvusvaheline organisatsioon, mis kogub ja võrdleb valimisaktiivsuse näitajaid nii maailma kui ka Euroopa riikide kohta. Valimisaktiivsus on Euroopa puhul langustrendis nii pikemat aega eksisteerinud demokraatiates kui ka Nõukogude Liidu lagunemisel tekkinud demokraatiates (Solijonov, 2016: 25). Valimisaktiivsus on viimase 25 aasta jooksul langenud kiiremini Nõukogude Liidu lagunemisel iseseisvunud riikides ning aeglasemalt pikemalt eksisteerinud demokraatiates (*Ibid.*). Üldiselt on postsovetlikes riikides 1980-ndate lõpust alates valimisaktiivsus langenud 20 protsendi võrra. Pikemalt eksisteerinud demokraatiates on valimisaktiivsus samal perioodil samuti langenud, kuid antud riikides 10 protsendi võrra (*Ibid.*).

Valimisaktiivsuse langustrendi maailmas illustreerib hästi allpool toodud joonis (IDEA, 2014, Toomla, 2018: 79 kaudu) millel on võrreldud valimisaktiivsust riiklikel parlamendivalimistel globaalselt, Euroopas ja Eestis alates 1945. aastast. Eesti on märgitud graafikule alates 1991. aastast seoses Nõukogude Liidu lagunemisega (vt joonis 1).

Joonis 1 Valimisaktiivsus parlamendivalimistel globaalselt, Euroopas ja Eestis (IDEA, 2014, Toomla, 2018: 79 kaudu)

Eestis võttis 2015. aastal toimunud riigikogu valimistest osa 64,2 protsenti hääleõiguslikest kodanikest (Toimunud riigikogu valimised, 2018). 1992. aastal toimunud riigikogu valimistest, mis olid ühtlasi esimesed riigikogu valimised peale Eesti taasiseseisvumist, võttis osa 67,8 protsenti hääleõiguslikest kodanikest (*Ibid.*). Selles ajavahemikus on Eestis toimunud riigikogu valimised seitsmel korral ning antud ajavahemikku arvestades võtab Eestis riigikogu valimistest osa keskmiselt 63 protsenti hääleõiguslikest kodanikest.

Kuna bakalaureusetöö keskmes on aga kohalike omavalitsuste valimised, siis on oluline vaadata ka valimisaktiivsust kohalike omavalitsuste valimistel. Seda lisaks töö fookusele ka põhjusel, et kohalike omavalitsuste valimiste puhul mõjutavad inimeste valikuid teistsugused mõjurid kui riigikogu valimiste puhul. Täpsemalt on kohalike omavalitsuste valimiste eripärasid kirjeldatud järgmises peatükis.

Esimesed kohaliku omavalitsuse volikogu valimised toimusid Eestis 1993. aastal, peale mida on kohalikke omavalitsusi valitud seitsmel korral, seega kokku kaheksa korda (Toimunud kohaliku omavalitsuse..., 2018). Üldiselt võib öelda, et kohalike

omavalitsuste valimistest võtab osa vähem inimesi, kui riigikogu valimistest. 1993. aastal aset leidnud valimistel osales 52,6 protsenti hääleõiguslikest elanikest (*Ibid.*) ning 2017. aastal oli sama protsent 53,3. Võttes arvesse kõiki toimunud kohalike omavalitsuste valimisi Eesti Vabariigis, osaleb kohalike omavalitsuste valimistel keskmiselt 53,3 protsenti hääleõiguslikest elanikest ehk ligikaudu 10 protsenti vähem kui riigikogu valimistel.

1.2 Valimiskäitumine ja kohalike omavalitsuste valimiste eripärad

Viimase paarikümne aasta jooksul on üle maailma hakanud levima trend, kus demokraatlikus riigis elamine paistab olevat inimeste jaoks aina vähem oluline. (Foa & Mounk, 2017: 6) Sealjuures on oluline mainida, et see pole trend vaid uutes, peale Nõukogude Liidu kokkuvarisemist tekkinud demokraatiates, vaid ka suurtes, aastakümneid kestnud konsolideerunud demokraatiates nagu Ameerika Ühendriigid, Holland, Rootsi või Suurbritannia. (*Ibid.*)

Foa ja Mounk (2017) arvavad, et selle trendi üheks põhjuseks on asjaolu, et inimesed ei ole eksisteeriva poliitilise süsteemiga rahul. Näiteks Ameerika Ühendriikides leiab enamik kodanikest, et nende riik “läheb vales suunas” ning on tekkinud lai rahulolematuse olemasoleva poliitilise süsteemiga. (*Ibid.*) Optimistlike inimeste arvates seisneb põhjus selles, et inimeste ootused enda esindajatele on lihtsalt kasvanud.

Lisaks sellele võib põhjuseks olla ka asjaolu, et poliitika on muutunud inimeste jaoks liiga keeruliseks, nii-öelda professionaalide tegevusalaks, mis jääb tavainimese jaoks kaugeks. Samuti võib taolist trendi põhjustada asjaolu, et inimestel on igapäevaeluga piisavalt tegemist. Tänapäeva meelelahutusmaailm on sedavõrd laiapõhjaline, et pakub inimestele piisavalt tegevust ning poliitika muutub sealjuures vähemtähtsaks.

Nagu eelnevalt mainitud, väärtustavad inimesed demokraatlikus riigis elamist aina vähem. Tegu pole ka lihtsalt rahulolematusega valitseva süsteemi suhtes. Tõusnud on sümpaatia autoritaarsete riigivalitsemispraktikate suhtes. Näiteks koguvad populaarsust seisukohad, et riigile oleks tarvis “kõva käega” juhti, kes ei tegele selliste asjadega nagu valimised. (*Ibid.*)

Klassikaline arusaam valijast kui ratsionaalsest toimijast, kes hääletab lähtuvalt enda materiaalsetest huvidest on levinud, kuid antud mudel pole suutnud eriti edukalt selgitada seda, miks inimesed valima lähevad ning mis on motiivid valima mineku taga. (Carlsson & Stenman, 2009: 2). Pigem on põhjuseid valima minekuks enam ning enamasti mõjutab inimese otsust valima minna ka rohkem kui üks motiiv – kombinatsioon mitmest erinevast. (*Ibid.*) Neid motiive on kolm: instrumentaalne (*instrumental*), väljenduslik (*expressive*) ja sotsiaalsest normist tulenev motiiv (*social norm reason*) (Carlsson & Stenman, 2009: 6). Instrumentaalne motiiv viitab soovile mõjutada tulemust, väljenduslik viitab soovile väljendada oma vaateid ja sotsiaalsest normist tulenev motiiv viitab sellele, et üheks põhjuseks valima minna on inimeste jaoks allumine sotsiaalsele survele, mille kohaselt on valima minek demokraatlikus ühiskonnas elava inimese kohustus.

Kuna bakalaureusetöö keskendub noortele, siis on oluline viidata, et Carlssoni ja Stenmani (2009: 7) uuringu kohaselt on mainitud motiivid märksa olulisemad vanemate ning vähem olulised nooremate inimeste jaoks.

Sellele, et inimeste valimiskäitumine on võrreldes varasemaga muutunud, viitab ka Peter Achterberg (2006), tuues välja, et tänapäeval on esile kerkinud uued, teistsugused teemad, mis inimeste valimiskäitumist mõjutavad ning enam ei saa rääkida traditsioonilisest süsteemist, kus inimesed hääletavad vastavalt sellele, millisesse sotsiaalsesse klassi nad kuuluvad. Näiteks on muutunud oluliseks kultuuri ja keskkonnaga seotud teemad, mille järgi inimesed enda valimisotsuseid langetavad. Sotsiaalsest klassist lähtuv valimine ei ole ära kadunud, vaid muutus seisneb selles, et selle kõrvale on tekkinud kultuuri ja keskkonnaga seotud teemad, mille tähtsus inimeste valimisotsuses on suurenenud. Traditsioonilise arusaama kohaselt hääletab töölisklass vasakpoolsete erakondade poolt, et parandada enda majanduslikku olukorda ning keskklass hääletab parempoolsete erakondade poolt, et säilitada enda oma (Achterberg, 2006: 254). Need seosed on aga enamikes Lääne demokraatiates muutunud nõrgemaks.

Poliitilises sotsioloogias on antud teemat hakatud nimetada klasside surma (Death of Class Debate – inglise keeles) debatiks (Achterberg & Houtman, 2006: 75) ning Achterberg ja Houtman (2006) võtavad selle kokku öeldes, et klasside mudel selgitab

hästi nii-öelda „loomulikke hääli“ ning uuemad teooriad selgitavad paremini „ebaloomulikke“ ehk hääli, mis ei ole antud lähtuvalt valija otsestest majanduslikest huvidest.

Valimiskäitumist vaadeldes on oluline roll valimisotsuse mõjutamisel ka kandidaadi avalikul kuvandil, mis oli Joseph Ben-Uri ja Bruce I. Newmani (2002: 1061-1062) hinnangul oluliseks mõjuriks 2000. aastal toimunud Ameerika Ühendriikide presidendivalimistel.

Selge on aga see, et 325 miljoni elanikuga riigi (USA) presidendi valimised ei ole samad, mis kohaliku omavalitsuse valimised Eesti Vabariigis, seega tuleb meeles pidada eripärasid, mis võivad esineda väiksemates kogukondades toimuvate valimiste juures.

Oluliseks erinevuseks on see, et kohalikud valimised on märkimisväärselt personaalsemad. See tähendab, et kuna valimised toimuvad võrreldes riiklike valimistega suhteliselt väikeses kogukonnas, siis saavad valimisotsuse juures määravaks tihtipeale teistsugused mõjurid. Näiteks asjaolu, et valija tunneb kandidaati isiklikult, mis on väga levinud (Marien et al., 2015: 908). Seega on kohalike valimiste puhul küsimus vähem erakonna ideoloogias ning rohkem kandidaatide personaalsetes omadustes, kogemustes ja suhtlusvõrgustiku suuruses (*Ibid.*). Seega võib järeldada, et ka käesoleva uuringu tulemusi tuleb selgelt vaadata kohalike omavalitsuste valimiste kontekstis, kuna riiklike valimiste puhul võivad tulemused olla erinevad.

Üheks tehniliseks eripäraks kohalike omavalitsuste valimiste juures on ka see, et kohalike omavalitsuste valimistel osalemiseks ei pea olema Eesti kodanik. Hääletada saavad kõik vähemalt 16-aastased alaliselt Eestis elavad inimesed. Riigikogu valimistel osalemiseks peab olema vähemalt 18-aastane ning Eesti kodanik (Infoleht 16–17-aastaste..., 2017).

1.3 Noorte poliitiline aktiivsus ja osalemine poliitikas

Poliitiline aktiivsus noorte seas on madal (Eurobarometer, 2013: 4). Selle poliitilise aktiivsuse alla saab lugeda nii valimas käimise kui ka muud poliitilised tegevused.

Näiteks poliitilistel teemadel sõnavõtmine, erakondade tegevuses osalemine ning üldine huvi tundmine poliitika vastu.

2013. aasta Eurobaromeetri uuringu raportist selgub, et valimisaktiivsus on selges langustrendis just noorte seas (Eurobarometer, 2013: 4). Samas kinnitavad mitmed uurijad, et poliitikaga seonduv on noorte jaoks oluline. Näiteks leiab James Sloam (2014: 218), et noored ei ole apoliitilised, vaid viisid, kuidas nad poliitikaga suhestuvad on muutunud teistsuguseks. Põhiliselt viitab Sloam oma töös suurtele protestiliikumistele, mille oluliseks osaks olidki just nimelt noored kodanikud.

Sellele, et puudub poliitika suhtes huvi, räägib vastu ka Henni ja Oldfieldi (2016) tehtud uuring, mille kohaselt peitub põhjus madala valimisaktiivsus pigem selles, et noored ei tunne, et poliitikutel nende jaoks olulisi teemasid piisavalt käsitleksid. (Henn & Oldfield, 2016: 1275) Henni ja Oldfieldi tööst selgub, et noortel ei puudu huvi valimiste vastu, vaid on tarvis valimiste protsessi nende jaoks sobilikumaks muuta. On tarvis luua neis tunne, et nende seisukohad on olulised ning nende osalemine valimistel samuti. (Henn & Oldfield, 2016: 1276) Ühe sellise meetmena on välja toodud valimisea langetamine, mis oleks poliitiline sõnum noortele, et nende arvamust tahetakse kuulda (Henn & Oldfield, 2016: 1277).

Valimisea langetamist ning selle mõju noorte huvile poliitika suhtes on uuritud Austrias, kus langetati valimisiga sarnaselt Eestiga 16-ni (Zeglovits & Zandonella, 2013). Tasub mainida, et Austria näitel langetati valimisiga igat sorti valimiste suhtes, Eestis saab selles vanuses osaleda vaid kohalike omavalitsuste valimistel.

Uuringust selgus, et valimisea langetamine suurendab tõenäosust, et inimesel tekib huvi poliitika vastu juba varases eas (Zeglovits & Zandonella, 2013: 1098). Kuna miks peaks inimesel olema huvi poliitika vastu, kui tal pole võimalik selles osaleda? (Zeglovits & Zandonella, 2013: 1084) Lisaks sellele leiab uuring, et taolise huvi teke varases eas võib viia ka suurema huvini poliitika vastu tulevikus (*Ibid.*) Ehk kui huvi poliitika vastu tekib varakult, siis see tõenäoliselt ka püsib ja kui ei teki, siis mitte. Lisaks sellele on viidatud, et oluline roll huvi tekitamise juures poliitika vastu on nii laste vanematel kui ka haridussüsteemil, kelle ülesandeks on poliitikas toimuvat noortele selgutad (*Ibid.*)

Vanemate olulisele rollile viitab ka Tšehhis valminud töö, mille kohaselt on vanemate valimisharjumused selges korrelatsioonis sellega, millised on nende laste valimisharjumused (Kudrnáč & Lions, 2017: 43). Üks kõnekamaid tulemusi uuringust on, et noore puhul, kelle mõlemad vanemad osalevad valimistel, tõenäosus valimistel osaleda on 4,3 korda suurem kui noore, kelle vanemad ei osale valimistel (Kudrnáč & Lions, 2017: 56) Seega on ilmselge, et valimistel osalemine sõltub paljuski ka nooruki perekonnast.

Ka koolil on protsessis tähtis osa. Erinevalt vanematest paistab, et kool mõjutab pigem noore poliitilisi eelistusi, kuivõrd osalemist valimistel. Kodanikuharidust on uuritud Poola ja Ungari näitel (Fesnic, 2016), millest esimene on võtnud kasutusele avatuma ning liberaalsema viisi ning Ungari vastupidise viisi poliitika selgitamiseks õpilastele. Tulemus on suhteliselt selge – Poola noorte seas on demokraatlikud ja liberaalsed väärtused märkimisväärselt enam levinud kui Ungaris, kus on pigem levinud autoritaarsete kalduvustega ideed (Fesnic, 2016: 970). Näiteks on Poola noorte seas märkimisväärselt suurem osakaal õpilastel, kes suudavad tuvastada ebademokraatlikku režiimi, peavad paljude organisatsioonide eksisteerimist demokraatia jaoks oluliseks, peavad oluliseks teistes riikides toimuvat, peavad oluliseks probleemide lahendamist kogukonnas ning kes peavad valimistel osalemist oluliseks (*Ibid.*).

Siiski selgub varasematest uuringutest, et kuigi valimisea langetamine suurendab noorte huvi poliitika vastu, ei tõsta see nende poliitilist küpsust (*political maturity*) (Bergh, 2013: 90). Antud juhul on küpsuse all mõeldud huvi poliitika vastu, seda, mil määral noor tunneb end poliitilisel maastikul olulisena, terviklikke poliitilisi vaateid ning kokkulangevust inimese poliitiliste eelistuste ning valimisotsuste vahel (Bergh, 2013: 93-94). Toetudes sellistele küpsust mõõtvatele märksõnadele selgub, et noored vanuses 16–17 ei ole poliitilises mõttes nii küpsed kui vanemad inimesed. Seda küpsust ei tõsta ka valimisea langetamine.

Kantar Emori (2018: 13) andmetel ei lähe noored valima, kuna neil puudub huvi poliitika vastu, neil pole valima minekuks aega, nad on poliitikutes või poliitikas pettunud ning nende jaoks pole nimekirjas kandidaate, kes esindaks nende vaateid. Antud põhjustele viitasid 2017 KOV valimistel osalenud noored vanuses 16–17. Lisaks

leiab uuring, et maa-asulates on levinum valikust loobumise põhjus noore vaateid esindava kandidaadi puudumine.

Poliitikas pettumise või huvi puudumisega seotud järelduseni jõuavad ka Henn ja Oldfield (2016: 1266-1267), kelle sõnul tunnevad tänapäeva noored, et nii-öelda ametlik poliitika (mille keskmes on valimised ja põhilised peavooluparteid) on nende jaoks kaugel ja ebameeldiv. Vaatamata sellisele arvamusele teatud osast poliitikast huvituvad noored enda ümber olevast maailmast ning neil on olemas selged seisukohad küsimustes, mis nende elusid puudutavad.

Näiteks on noorte jaoks olulised teemad ebavõrdsus (majanduslik), vaesus (seda nii kohalikul kui ka globaalsel tasemel) või ka klassikalised teemad nagu majandus või riigikaitse (Henn & Oldfield, 2016: 1268). Valimiste asemel on noorte seas populaarsed pigem teistsugused viisid ühiskonnaelus osalemiseks. Näiteks toovad Veronika Kalmus ja Mai Beilmann välja, et Eesti noorte seas on levinud mõõdukas osalusaktiivsus ning teistest osalusvormidest eristuvad digiaktivism ja heategevuslik panustamine. (Kalmus & Beilmann, 2017) Digiaktivism viitab internetis poliitiliste ja sotsiaalsete teemade üle arutamisele, kus on veidi enam mehi ning heategevuslik panustamine viitab vabatahtlikule tegevusele, kus löövad kaasa ennekõike naised.

Lisaks valimisaktiivsusele ei ole noored ka aktiivsed poliitilistesse parteidesse kuulujad. Näiteks leiab Priit Kallakas (2018), et parteid ei ole noorte jaoks enam atraktiivsed ning parteidega liituda soovijaid on aina vähem. Sellele viitab erakondade keskmine vanus, mis on tõusvas trendis kõigi Eesti erakondade seas ning trend näitab kiirenemise märke (Kallakas, 2018). Erakondadesse mittekuulumise põhjuseks on juba eelnevalt mainitud vähene huvi poliitika vastu.

Seega on noore valima tulekut toetavad tegurid noore valimisprotsessi kaasamine (näiteks valimisea langetamine), perekonna suhtumine valimistesse ja osalemine valimistel ning kodanikuharidus koolis, mis küll ei toeta otseselt valimisaktiivsust, kuid suurendab teadlikkust poliitikast, mis võiks eeldatavasti kanduda üle osavõtule. Seda põhjusel, et näiteks 2017 KOV valimistel loobus ligikaudu kümnendik valimistel mitteosalenud noortest enda hääleõigusest kuna neil puudus teadlikkus (Kantar Emor, 2018: 13). Samas kui noored ei tule valima, on selle põhjuseks huvi puudumine

poliitika vastu, aja puudumine valima minekuks, pettumine poliitikas või poliitikutes ning nende vaateid esindava kandidaadi puudumine.

Eelmainitud tekstist koorub välja vastuolu, mille selgitamiseks ning millele võimalike lahendussoovituste pakkumiseks antud bakalaureusetöö ongi mõeldud. Vastuolu seisneb selles, et kuigi noortel on olemas täiesti selge huvi poliitika ja nende ümber oleva maailma vastu, ei kandu mainitud huvi üle osalemiseks või kandideerimiseks valimistel.

1.4 Noored 2017 KOV valimiste kontekstis

Kõige detailsema ülevaate noorte vanuses 16–17 valimiskäitumisest on töö kirjutamise ajaks teinud Kantar Emor (2018), kust kahjuks ei selgu, kui suur protsent antud vanusegruppi kuuluvatest noortest valimas käis, kuid see annab kasulikku sissevaadet antud vanusegrupi valimiskäitumisse 2017. aasta kohalike omavalitsuste valimiste kontekstis. Uuringu kohaselt käis uuringus osalenud noortest valimas 59 protsenti, kuid uuringu koostajad toovad välja, et seda protsenti ei saa rakendada esinduslikult tervele Eesti 16–17 aastasele elanikkonnale, kuna üldise tendentsi kohaselt osaleb uuringutes aktiivsem osa elanikkonnast (Kantar Emor, 2018: 7). See kalduvus on raporti kohaselt eriti tugev just noorte seas.

Käesoleva uuringu seisukohast on aga ehk isegi olulisem Emori (2018) uuringuraportist tulenev valiku tegemise ajendi osa, mille kohaselt tegid 25 protsenti noortest enda valiku lähtuvalt kandidaadi isikust ning teine veerand (24 protsenti) lähtuvalt erakondlikust kuuluvusest. Lisaks vastas 8 protsenti, et valik langetati lähtuvalt lapsevanema eelistusest (Kantar Emor, 2018: 12). Seega mängib KOV valimisel olulist rolli kandidaadi isik ning ka lapsevanem.

Valimas käimisest loobunud noored toovad põhjustena välja huvi puudumise poliitika vastu, aja puudumise, pettumise poliitikas ja poliitikutes ning vaadetele vastava kandidaadi puudumise (Kantar Emor, 2018: 13).

Noorte osalemise kohta 2017 KOV valimistel on teada e-hääletamise statistika, mille kohaselt andis enda hääle interneti vahendusel 1989 noort vanuses 16–17 (E-hääletajate vanuseline..., 2017). Kõigist antud e-häälest moodustas see vaid 1,07 protsenti (*Ibid.*).

Uuringu autor kontakteerus töö jaoks ka Vabariigi valimiskomisjoniga, et selgitada mitu protsenti 16–17-aastastest noortest 2017 KOV valimistel osales. Valimiskomisjonil on säärane analüüs alles plaanis ja ei ole veel valminud.

1.5 „Olulised teised“

Eelnev teooria keskendub paljuski sellele, millistel osapooltel on noorte valimisotsuse mõjutamise juures oluline roll. Olgu selleks siis vanemad, kool või eripärad valimisprotsessis. Käesoleva töö kontekstis on aga oluline luua ka pisut laiem raamistik, mis selgitab inimeste mobiliseerimise protsessi laiemalt ning ei too välja vaid üksikuid osapooli, mis noore valimisotsuse juures rolli mängivad. Sellele pakuvad ühe potentsiaalse selgituse Katz ja Lazarsfeld (1995), kelle töö toob välja, mis inimesi käituma mobiliseerib ning see on käesolevas töös oluliseks inspiratsiooniks.

Täpsemini mobiliseerivad inimesi nende jaoks olulised teised inimesed. „Oluliste teiste“ tähtsuse inimeste poliitilises käitumises tõi välja klassikaks saanud uuring eelmise sajandi Ameerikast. 1940. aastal uuriti toona aset leidnud presidendivalimisi Ameerika Ühendriikides ning selgus, et ajakirjandusele lisaks on oluline mõju inimeste arvamuste kujunemisel ka kohalike kogukondade teatud liikmetel, kes täidavad informatsiooni edastaja rolli ning omavad seetõttu teatavat mõju kogukonnas olevate inimeste arvamuste kujunemise üle. (Katz & Lazarsfeld, 1995: 127) Uurimise käigus küsiti enda eelistust kampaania käigus muutnud inimeste käest, mis nende valikut mõjutas. Nende vastus oli valdavalt, et teised inimesed. (Katz & Lazarsfeld, 1995: 127)

Selgus, et kogukondades eksisteerivad arvamused, kelle seisukohti võetakse kuulda ning kelle seisukohtade järgi kujunevad välja teiste inimeste seisukohad. Arvamused mõjutab omakorda meedia ning nii tekib kaheastmeline kommunikatsiooniprotsess. Meedia edastab informatsiooni arvamused, kes edastab selle omakorda teistele inimestele (mittearvamused). (Katz & Lazarsfeld, 1995: 128) Käesoleva tööga sobib mainitud mudel hästi kokku just seetõttu, et Katz ja Lazarsfeld (1995) analüüsisid kaheastmelise kommunikatsiooniprotsessi kirjeldamise juures samuti inimeste poliitiliste seisukohtade kujunemist.

Mudeli kriitikana võib viidata Klaus Bruhn Jensenile (2009), kelle hinnangul tuleks võtta kasutusele hoopis kolmeastmelise kommunikatsiooni mudel. Seda põhjusel, et tänapäeval on kommunikatsioonimaailma lisandunud uus tegija – internet, mis pakub traditsioonilisest meedias tundmatuseeni erinevaid võimalusi. See annab igaühele hääle ning lubab suhelda paljudel paljudega. Sellisel juhul ei ole arvamusiidrid enam nii selgesti eristatavad ning igaüks võib olla arvamusiider. Seega lisandub kaheastmelisele kommunikatsioonimudelile kolmas aste, milleks on küberruum.

2. EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Üldiselt on töö eesmärgiks selgitada välja tegurid, mis toovad noore valima ning töötada nende põhjal välja praktilised soovitusel, kuidas valimisaktiivsust noorte seas suurendada.

Töö uurimisküsimused on järgmised:

- Miks noored 2017. aasta KOV valimistel osalesid?
- Millist rolli mängisid osalemisel perekond, kool, sõpruskond ja poliitikud?
- Mil määral mõjutasid perekond, kool, sõpruskond ja poliitikud noore valikut?

Uurimisküsimustele vastamiseks on uuringus kasutatud veebiküsitlust ja süvaintervjuusid. Veebiküsitlus aitab vastata põhiliselt teisele uurimisküsimusele ehk kaardistada, kas ja millised osapooled noorte jaoks hääletamisel rolli mängisid. Lisaks aitab veebiküsitlus osaliselt vastata esimesele uurimisküsimusele, kuna küsitluses saavad noored välja tuua nende valikut mõjutanud osapooli, seega teatud mõttes tuua välja põhjuseid, miks nad kohalikel valimistel osalesid.

Intervjuud aitavad vastata kolmandale uurimisküsimusele, selgitades, milline on noorte valikut suunanud osapoolte mõju ulatus. Lisaks sellele aitavad intervjuud vastata esimesele ja teisele küsimusele, kuna intervjuudes on noortelt küsitud nende üldisema suhtumise kohta valimiste osas ja ka räägitud detailsemalt sellest, kuidas valimisi sõpruskonnas, perekonnas ja koolis käsitletakse

Töö eesmärgiks on esmalt kaardistada osapooli, kes võisid noorte hääletamisotsust mõjutada ning selgitada, kes need olid. Peale kaardistamist on töö eesmärgiks selgitada detailsemalt, kuidas ja mil määral teised osapooled noorte eludes nende valimisotsust mõjutasid ning uurida ka täpsemalt nende suhtumist valimistesse, poliitikutesse ja poliitikasse.

Teooria osas on viidatud eripäradele, mis esinevad kohaliku tasandi valimistel võrreldes riiklike valimistega. 2017. aasta KOV valimiste kontekstis on üheks lisaeripäraks ka see, et valimised toimusid vahetult pärast haldusreformi. Haldusreformi tulemusel vähenes omavalitsuste arv Eestis ligikaudu kolm korda – 79-le (Omavalitsuste ülevaade..., 2018), mis tähendab, et mitmed varem eksisteerinud omavalitsused liideti omavahel kokku. Selle tulemusel kandideeris 2017 KOV valimistel omavalitsustes kandidaate, kes ei olnud varem antud omavalitsuses kandideerinud. Seega on lisaks töö põhieesmärkidele ka oluline kontrollida, milline mõju võis olla haldusreformil valimisprotsessile või noorte suhtumisele valimiste osas.

Viimaks on töö eesmärgiks töötada välja praktilised soovitused ehk tööriistad, millega oleks võimalik valimisaktiivsust noorte seas suurendada.

3. METOODIKA

Antud peatükis on kirjeldatud töö metoodikat. Täpsemini uuringu valimit, andmekogumismeetodeid ja andmeanalüüsimeetodeid, mis kirjeldatud metoodikaga kaasnevad. Kuna tegu on kaheetapilise uuringuga, siis on näiteks valimi osas kirjeldatud nii veebiküsitluse kui ka intervjuu valimit.

3.1 Andmekogumine

Veebiküsitlus on sobilik valimistel osalemise põhjuste kaardistamiseks, kuna see annab üldise ülevaate noorte hoiakutest ning ei keskendu niivõrd üksikute noorte kogemustele ja hoiakutele, mida oleks parem selgitada kasutades näiteks intervjuusid.

Küsitluse läbiviimise esimene põhjus oli leida noored, kes osalesid 2017.a. KOV valimistel. Nende puhul, kes osalesid, oli eesmärgiks selgitada, kas noor tegi oma valiku lähtuvalt tema jaoks eksisteerivast arvamusiidrist või mitte. Lisaks sellele on küsitluse eesmärgiks selgitada, kes see arvamusiidrid on. Sellest ka seos Katzi ja Lazarsfeldi kaheastmelise kommunikatsiooni mudeliga, mille kohaselt peaks noore jaoks poliitilise valiku langetamisel eksisteerima kindel arvamusiidrid, kellelt saadud informatsioonist lähtuvalt noor enda valiku langetab.

Katzi ja Lazarsfeldi mudel küll ei täpsusta, kes see noore jaoks olema peaks, seega sellesse aitab selgust tuua eelnevalt sõnastatud uurimisküsimus.

Katzi ja Lazarsfeldi kaheastmelise kommunikatsiooni mudelist inspireerituna on küsitluses põhiliselt kaks olulisemat kontrollküsimust. Nendeks on „Kas Sinu jaoks oli olemas mõni inimene, kes aitas Sul valikut langetada?“ ja „Kas Sinu jaoks oli olemas mõni muu osapool, mis aitas Sul valikut langetada? (Näiteks ajakirjandus, sotsiaalmeedias nähtud reklaam, koolileht, erakonna/valimisliidu programm vm)“

Küsimused küsitluses on sõnastatud võimalikult lihtsalt, et vastajale jääks küsimuse juures võimalikult vähe tõlgendamisruumi. See on oluline, et tagada tulemuste täpsus (Anderson & Kanuka, 2003: 155). Kui küsimused on keeruliselt sõnastatud ning küsitlusele vastaja jaoks raskesti mõistetavad, ei pruugi küsimuste vastused olla

usaldusväärset (*Ibid.*). Lisaks sellele on küsitlus lühike. Peale eelnevalt mainitud oluliste kontrollküsimuste on küsitluses vaid mõned täpsustavad küsimused, et selgitada vastaja vanus, kool ja osalemine 2017 KOV valimistel.

Veebiküsitlus on sobilik meetod antud teema uurimiseks esiteks põhjusel, et uuritavad on nooremad inimesed, seega on eeldus, et neil on vaba ligipääs nutiseadmele või arvutile ning selle kasutamise oskus on samuti olemas. Lisaks sellele on veebipõhist küsitlust hea kasutada, kuna seda on võimalik interneti teel mugavalt levitada ning sellele vastamine saab vastaja jaoks olla maksimaalselt lihtne. Sellisel juhul on võimalik koguda ka võimalikult suur arv vastajaid.

Lisaks sellele on veebiküsitluse eeliseks asjaolu, et käituvad internetis erinevalt reaalsest maailmast. Täpsemini kiputakse avaldama enda kohta rohkem informatsiooni ning ollakse ausamad (Joinson, 2005: 25). See tuleb käesoleva uuringu kontekstis kasuks, kuna noore käest on küsitud, kas keegi aitas neil 2017 KOV valimistel valikut langetada. Kuna noor ei pruugi soovida avaldada, et keegi tema valikut mõjutas, siis on sobilik kasutada uurimismeetodit, mille kaudu inimene tunneb, et ta saab ausalt vastata.

Veebiküsitluse andmete koondamiseks ja graafikute koostamiseks on kasutatud LimeSurvey küsitluskeskkonda. Tegu on lahendusega, mis lubab küsitlust läbi viia ning hiljem ka sama keskkonna vahendusel inimeste vastuseid vaadata ning nende põhjal graafikuid koostada. Samuti on keskkonnas jooksvalt näha andmed selle kohta, mitu inimest on küsitluse täielikult täitnud, mitu pooleli jätnud ning mitu vastajat on kokku. Lisaks on LimeSurvey küsitluskeskkonda kasutatud põhjusel, et keskkonnas on võimalik küsimusi grupeerida. See tähendab, et kui küsitluses osaleja vastab, et ta 2017 KOV valimistel ei osalenud, siis suunatakse ta automaatselt teise lisaküsimuseni kui neid inimesi, kes vastavad jaatavalt. See aitab vältida küsitluse tulemuste segamini minekut nende inimeste omadega, kes valimistest osa ei võtnud.

Veebiküsitlus jõudis noorteni läbi koolide õpetajate ning õpilasesinduste liikmete. Töö autor võttis ühendust kõigi valimisse valitud koolide klasside klassijuhatajatega e-maili teel ning palus neil küsitlust õpilaste seas levitada. Vältimaks olukorda, kus mõnda õpetajat ei õnnestu e-maili teel kätte saada ning mõni klass jääb katmata, võttis töö autor Facebookis ühendust koolide õpilasesinduste liikmetega ning palus neil küsitlust

levitada enda kooli/klassi Facebooki kommuunis, et kaasata küsitluse võimalikult palju noori.

Terviklik veebiküsitluse vorm on toodud lisana (vt Lisa 1).

Uuringu teine etapp kujutas endast intervjuusid uuringus osalema nõustunud noortega, kes olid vastanud ka veebiküsitlusele. Noorte valikupõhjuste täpsemaks analüüsiks ning selgitamiseks on kasutatud poolstruktureeritud intervjuusid. Nagu eelnevalt mainitud, on intervjuude kaudu võimalik selgitada näiteks mõju ulatust, mida arvamusiider noore üle omas. Lisaks sellele on võimalik uurida detailselt noore valimiskäitumist. Näiteks mis teda valima toob, kuidas ta poliitikute kampaaniasse suhtub või kuidas tema koduses keskkonnas valimisi käsitletakse.

Poolstruktureeritud intervjuu on intervjuu liik, mis jääb struktureeritud ja struktureerimata intervjuu keskele. See tähendab, et kuigi intervjuu jaoks on koostatud kava, siis jätab uurija endale vabaduse küsida vajadusel täpsustavaid küsimusi ning minna sellega pisut intervjuu struktuurist kõrvale. (Lepik et al., 2004) See oli intervjuude ajal ka kasulik, kuna mitmel korral tuli ette olukord, kus intervjuueeritav ei vastanud kavas olevale küsimusele eriti põhjalikult, kuid jätkuküsimus aitas välja tuua rohkem informatsiooni.

Lisaks struktureeritusele saab intervjuusid liigitada ka selle põhjal kellega neid läbi viiakse. Selle poole pealt on antud töös läbi viidud intervjuude näol tegu individuaalintervjuudega, mis viiakse läbi ühe inimesega korraga (*Ibid.*).

Lähtuvalt töö empiiriliste lähtekohtade peatükis toodud uuringutest koostas töö autor koos intervjuu kava, mis on toodud lisana (vt Lisa 2).

3.2 Valim

Küsitlus on läbi viidud gümnaasiumiõpilaste seas, kelle hulgas on vajaliku vanusegrupi (16- 17) osakaal väga suur ning 16–17 aastaste noorte seas on vähe neid, kes ei õpi gümnaasiumis. Täpsemini on küsitlus läbi viidud Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi, Tartu Jaan Poska Gümnaasiumi, Tartu Hugo Treffneri Gümnaasiumi,

Kohila Gümnaasiumi ning Põltsamaa Gümnaasiumi õpilaste seas. Antud koolid said küsitluse kaasatud seetõttu, et need asuvad uurijale geograafiliselt lähedal (Tartu), seega on nendest koolidest hiljem intervjueritavate kaasamine mugavam nii intervjuerija kui ka intervjueritava jaoks. Lisaks sellele on gümnaasiumid head kohad kust leida uuringu jaoks sobivas vanuses noori ühest kohast.

Küsitlust levitas töö autor 2017. aasta detsembrikuu keskpaigas. Seega selleks hetkeks oli 2017. KOV valimistest möödas ligikaudu kaks kuud.

Valminud küsitlusele vastas kokku 303 inimest, kuid neist 60 vastused olid poolikud. Täielikult vastas küsitlusele 244 inimest, kellest 171 olid naised ning 69 mehed. Neli inimest vastasid vanuse küsimusele variandiga „Vastust pole“. Vastajate keskmine vanus oli 16,98.

Noorte valima tulemise põhjuste detailsemaks selgitamiseks ning selle taga peituvate põhjuste ja arvamuste avamiseks on kasutatud poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu valimisse kuulusid 6 noort, kellest kõik osalesid ka veebiküsitluses. Veebiküsitluse lõpus oli palutud osalejatel intervjuus osalemise soovi korral jätta enda kontaktandmed, et osaleda küsitlusega samal teemal toimivas intervjuus.

Kõik intervjuus osalenud noored olid Tartu gümnaasiumidest, mis olid veebiküsitluses esindatud. Kaks intervjueritavat olid Hugo Treffneri Gümnaasiumi, kaks Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi ning kaks Jaan Poska Gümnaasiumi õpilased. Kuigi antud koolidest intervjueritavate kaasamine oli juhuslik, on valim hea selleks, et saada võrdsel määral sissevaadet kõigist kolmest koolist.

Kõigi intervjueritavatega said kohtumised kokku lepitud telefoni teel. Töö autor kontakteerus iga intervjueritavaga esmalt telefonis, kus anti esialgne nõusolek intervjuus osalemiseks. Seejärel saatis autor kõigile intervjueritavatele täpsustava e-maili selle kohta, mida intervjuust oodata ning millest juttu tuleb.

Kõik intervjueritavad andsid telefoni teel intervjuus osalemiseks nõusoleku ning töö autor selgitas kõigile intervjueritavatele, kuidas intervjuusid hiljem kasutatakse.

Tehnilise märkusena on oluline viidata, et mõned intervjueeritavatest olid intervjuus osalemise hetkeks saanud 18-aastaseks. Seda põhjusel, et veebiküsitlus toimus 2017. aasta sügisel ning intervjuud 2018. aasta aprillikuus.

Intervjuude analüüsis on tsitaate kasutades intervjueeritavad tähistatud tähega N ning töö autor tähega I. Intervjueeritavate anonüümsuse huvides ei ole iga intervjueeritava profiili detailselt kirjeldatud. Siiski on intervjueeritavatest üldise pildi saamiseks vajalik nende tausta veidi avada. Kõik intervjueeritavad olid Tartu gümnaasiumidest. Kaks intervjueeritavat olid tütarlapsed ning neli noormehed. Kolm intervjueeritavat kuuluvad enda kooli õpilasesindusse, üks intervjueeritav kuulub lisaks õpilasesindusele ka Kaitseliidu all tegutsevasse noorteorganisatsiooni Noored Kotkad ning üks intervjueeritav kuulub Reformierakonna Noorteklubisse. Kaks intervjueeritavat ei kuulu ühtegi organisatsiooni. Kuna intervjuusid on kokku 6, siis on intervjueeritavad tähistatud vastavalt N1, N2, N3, N4, N5 ja N6.

3.3 Andmeanalüüs

Veebiküsitluse tulemused on esitatud sagedustabelitena. Keerulisemaid andmeanalüüsi meetodeid ei ole kasutatud.

Intervjuude analüüsimiseks on kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivne sisuanalüüs on protseduuride rühm, mille abil kodeeritakse ja süstematiseeritakse tekstide sisu (George, 1959, Kalmus jt, 2015 kaudu).

Kvalitatiivne sisuanalüüsi ülesandeks on anda ülevaade uuritavast tekstist tervikuna ning näha teksti või mõtteavalduse terviklikku mustrit. Erinevalt kontentanalüüsist ei ole kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks uuritavat teksti ühikute kaupa kodeerida ja esinemissagedusi määrata. (Kracauer, 1952, Kalmus et al., 2015 kaudu) Seega sobib kvalitatiivne sisuanalüüs hästi näiteks intervjuude analüüsiks.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi tegemiseks on erinevaid viise. Antud uuringus on kasutatud juhtumisülest ehk horisontaalset analüüsi (inglise keeles *cross-case analysis*), mille raames vaadeldakse samal ajal mitut erinevat juhtumit (antud juhul intervjuud), kogutakse kokku ühe konkreetse teema kohta käivad tekstiosad ja võrreldakse neid

omavahel (Kalmus et al., 2015). See sobib hästi käesoleva uuringu intervjuude analüüsiks, kuna eesmärgiks on tulemusi võimalikult palju üldistada ning mitte uurida konkreetse noore valimiskogemusi individuaalselt.

Tekstiosade koondamiseks on analüüsis neli põhikategooriat:

- Perekondlik kontekst
- Kooli roll
- Sõbrad/noored inimese ümber
- Poliitikute tegevus

Nende on inspireeritud eelnevalt viidatud Katzi ja Lazarsfeldi kaheastmelise kommunikatsiooni mudelist. Nende eesmärgiks on selgitada, mil määral omasid perekond, kool või sõbrad mõju noore valiku juures ning millist rolli nad noore valimiskäitumise juures mängivad.

Lisaks sellele on intervjuude analüüsis kaks alakategooriat:

- Poliitika ja valimiste tähtsus
- Haldusreformi mõju

Antud kategooriate eesmärgiks on avada noore inimese valimiskäitumist veelgi enam ning selgitada 2017. aasta KOV valimistel erilise haldusreformi mõju. Kuna 2017. aasta KOV valimised olid esimesed kohaliku tasandi valimised pärast haldusreformi, siis on oluline kontrollida, kas noorte tunded valimiste suhtes võisid tuleneda haldusreformist. Siiski tuleb välja tuua, et kuna intervjuudesse said kaasatud noored Tartu ja Ülenurme piirkonnast, siis ei ole haldusreformi mõju käesolevas uuringus tõenäoliselt väga aktuaalne, kuna suuri muutusi Tartu omavalitsuses aset ei leidnud. Küll aga võib haldusreformi mõju olla aktuaalsem neis piirkondades, kus omavalitsus reformi käigus rohkem muutus.

Lisaks sellele on mainitud alakategooriate eesmärgiks vaadelda lähemalt noorte suhtumist valimistesse. Uurida, kas nad tunnevad, et nende häälel on valimisprotsessis oluline kaal ning vaadelda nende suhtumist valimistesse üldiselt. Viimaks on

alakategoriate eesmärgiks uurida ka seda, mil määral teeb noor vahet kohaliku ja riigi taseme poliitika vahel.

Seega on kuulab tulemuste osas autor läbi kõik tehtud kuus intervjuud ning jaotab intervjuueeritavate vastused vastavalt ülal toodud kategooriatele. Olulisemate mõtete illustreerimiseks on välja toodud ka tsitaate. Iga kategooria tulemuste kirjelduse lõpus on toodud kokkuvõtlik osa, mille eesmärgiks on kirjeldada intervjuueeritavate vastuseid antud kategooria raames üldiselt

4. TULEMUSED

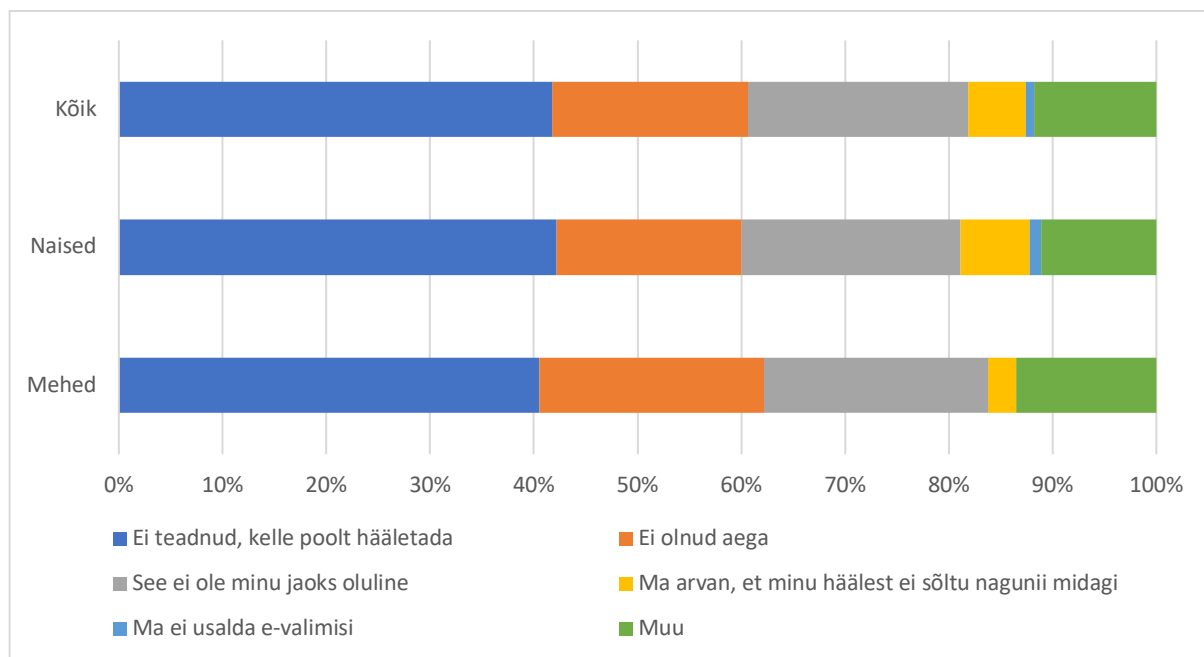
4.1 Noorte osalemine ja mitteosalemine valimistel

Nagu valimi osas mainitud, vastas küsitlusele täismahus kokku 244 noort.

Kõige enam vastasid veebiküsitlusele Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi õpilased, kellest vastas küsimustikule 128 inimest. Teine suure vastajate arvuga kooli oli Tartu Hugo Treffneri Gümnaasium, kust vastas küsimustikule 82 inimest. Seejärel tuli Põltsamaa Gümnaasium (20), Tartu Jaan Poska Gümnaasium (13) ning Kohila Gümnaasium (1).

Vastajatest 65 protsenti osales 2017. aasta kohalikel valimistel ja 35 protsenti ei osalenud. Numbriliselt tähendab see, et veebiküsitlusele vastanutest oli osalejaid 158 ning mitteosalejaid 86. Võrdluseks kokku hääletas kohalike omavalitsuste valimistel 53 protsenti valimisõiguslikest inimestest (Vabariigi valimiskomisjon, 2017). Noorte seas oli osalus madal. E-hääletamise statistika näitab, et 24 334 potentsiaalsest valijast vanusegrupis 16–17 andis hääle vaid 1794. (Mihkelsaar, 2017). Küsitluse tulemuste puhul oli valimas käinute osakaal tõenäoliselt suurem seetõttu, et gümnaasiumiõpilaste seas on poliitiline aktiivsus kõrgem võrreldes muude tegevustega hõivatud noortega. Lisaks on võimalik, et küsitlusele valis vastata pigem noor, kes käis valimas, kui see, kes ei käinud.

Oluline on mainida, et arvamusiidrite olemasolu analüüsimisel lähevad arvesse vaid nende inimeste vastused, kes valimistel osalesid. See tähendab 158 valimistel osalenud inimeste vastused.

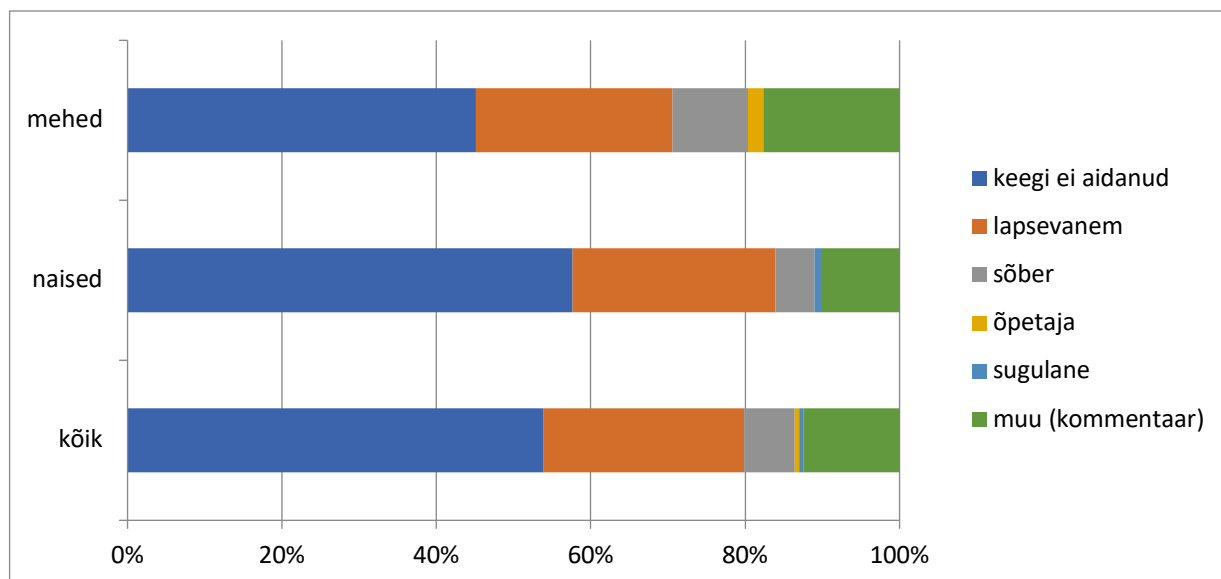

Joonis 2 Kui noor 2017. KOV valimistel ei osalenud, siis miks?

Kuigi see ei olnud uuringu põhifookuses, siis oli veebiküsitluses ka alakategooria nende noorte jaoks, kes 2017 KOV valimistest osa ei võtnud. Neid oli kokku 86. Mitteosalenud noored suunati peale valimistel osalemise kohta eitavalt vastamist küsimuse juurde "Mis põhjusel sa ei osalenud?". Kõige populaarsemad vastused, mis hõlmavad kolme peale kokku üle 80 protsendi kõigist vastustest on, et nad ei teadnud kelle poolt hääletada, neil ei olnud aega või valimised ei ole nende jaoks olulised.

Need tulemused sobivad ilma erilise kõrvalekaldeta hästi kokku ka varasemate uuringute tulemustega, mille kohaselt on põhiliseks valimistel mitteosalemise põhjuseks huvi, sobivate kandidaatide või aja puudumine (Kantar Emor, 2018: 13).

Valimistel osalenud 158-st vastajast leidis pisut üle poole (59 protsenti), et nende jaoks ei olnud mõnda inimest, kes oleks neil aidanud valimistel valikut langetada. Pisut alla poole (41 protsenti) vastas, et oli.

Joonis 3 Kes aitas noorel 2017. KOV valimistel valikut teha?

Viimaste seast oli kõige populaarsem inimene, kes valikut langetada aitas just lapsevanem, kelle märkis valimisotsust mõjutanud isikuna ära 44 inimest ehk 28 protsenti. Teisel kohal oli vastusevariantidest kommenteerimisvõimalus (13 protsenti), kus oli välja toodud palju erinevaid inimesi. Mõnede näidetena võib välja tuua peretuttavad, vanemate sõbrad, riigiasutustes töötavad inimesed või treenerid.

Lisaks konkreetsetele inimestele tõid vastajad välja teisi osapooli, kes neid valiku langetamise juures mõjutasid. Vastajatest 40 protsenti (63) leidsid, et nende jaoks eksisteeris mõni muu osapool, kes nende valikut mõjutas. Eitavalt vastas 53 protsenti (84).

Antud juhul on kommentaarides osapooltena välja toodud mitmeid erinevaid tegureid. Üks populaarsem neist paistab olevat erakonna programm ja kampaaniaga seonduv. Näiteks viitavad mitmed vastajad, et lugesid enne valiku langetamist erakonna programmi. Teised viitavad, et nägid erakonna reklaami ning pilte meedias. Paljudel oli ka isiklik kokkupuude kandidaadiga, mille tõttu otsustati just tema poolt hääletada. Lisaks sellele on viidatud kandidaadi tundmisele ning tema lähedusele (sh geograafiliselt). Näiteks on mitmed toonud välja, et kandidaat elab nendega samas linnaosas või on nende naaber.

4.2 Noorte valimisosalus ja -otsust mõjutanud tegurid

Nagu küsitluse tulemustest selgus, on noore jaoks kõige tõenäolisemalt valikut mõjutavaks osapooleks lapsevanem. Seega kõigepealt on toodud perekondliku konteksti osa intervjuudest.

4.2.1. Perekonna roll

Vaadates valimiste käsitlemist pere kontekstis, siis paistab, et kui noor valimas käib, siis on valimised olulisel kohal ka tema perekonnas. Mitmed kõik intervjuueeritavad tõid välja, et valimised on nende peres olulised. Üks intervjuueeritav küll mainis, et tema vanem hääletab vaid kohaliku tasandi valimistel, kuid sellele vaatamata on valimised koduses keskkonnas iseenesest olulised.

*N6: „Minu jaoks oli ka esimene kord valida, kuid minu ema ja õde mõlemad käivad regulaarselt valimas. **Kui on võimalus, siis ikkagi vaadatakse, jälgitakse ja valitakse endale sobivad kandidaadid.**“*

Või jaatav vastus valimiste oluliseks pidamisele perekonnas teisest intervjuust.

I: „Saan Su jutust aru, et nad peavad seda (valimisi) oluliseks?“

N3: „Jaa, ma olen küll nii aru saanud.“

Siiski ei rääkinud noored, et vanemad nende poliitilisi valikuid või poliitilisi vestlusi perekeskis ühepoolselt suunaksid. Pigem olid vastused kahepoolsed. Mõnikord alustab poliitikateemal vestlemist vanem ning mõnikord noor ise.

*N1: „Ma arvan, et see oli selline **juhuslik** iga kord. Meil vahepeal lihtsalt on sellised suvalised vestlused perega, kus kõik räägivad mingeid suvalisi asju ja siis tuleb järjest teemasid. **Ma ei ütleks, et keegi otseselt selle tõstatas.**“*

Siiski viitasid mõned, et said vanematelt valimisotsuse tegemise juures tuge. Lisaks on oluline märkida, et kuigi valdav osa noori ei öelnud, et kodune vestlus poliitikateemadel

oleks toimunud kellegi initsiatiivil, siis viitasid mitmed intervjueeritavad, et paljud nende tuttavad langetavad valimisotsuseid just vanemate valiku järgi.

*N3: „Mingisuguseid juhtnööre sain, et valimisnimekirja koostamise poolest. Näiteks see sama idee, et kui meeldib kuidas asjad on praegu, siis **vali selle partei poolt, kes parasjagu võimul on.**“*

Sarnane mõttekäik teisest intervjuust.

*N5: „Me rääkisime ainult seda, põhimõtteliselt oligi see, et nagu mina kui nüüd 16-aastane on võimalus valida minna, et **läheb teeb selle esimese valimise ära** /.../“*

I: “Ja see initsiatiiv, et mine tee oma valik ära. See tuli vanemate poolt?”

N5: „No see oli nagu vanemate poolt, aga samas ka nagu ma ise tahtsin valida, kuna nagu mul on nagu võimalus nüüd valida.“

Näide vanemate mõjude kohta teisest intervjuust, kus intervjueeritav viitab teistele noortele, kelle valikuid lapsevanemad mõjutavad.

*N6: „Kindlasti mingil määral ka **vanemate mõjutused** on väga olulised, et minu vanemad hääletavad nende poolt, mina hääletan ka. Ma usun, et seda on ka **üsna palju.**“*

Intervjueeritavate perekondades on valimised ka protseduurilises mõttes olulisel kohal. Nagu ülalpool näha on, siis peetakse seda perekonnas oluliseks ning lisaks on valimistel käimine tavaks kõigi intervjueeritavate perekondades. Kohati ei oska noored täpselt öelda, kui tihti vanemad valimas käivad, kuid on kindlad, et enamasti käiakse.

N5: „Ma arvan, et siis kui neile võimalus antakse, siis nad käivadki kohe valimas ära.“

Sarnane näide teisest intervjuust, kus intervjueeritavalt küsiti vanemate valimistel osalemise ning osalemise tiheduse kohta.

I: „Kuidas su perekonnas valimistesse suhtutakse?“

N1: „Ma ei teagi. **Kõik vist käivad** selles suhtes, aga meil on hästi selline mitmekülgne perekond ma ütleks, et ma arvan, et me vist kõik hääletame erinevas suunas..“

I: „Ei suund küll, aga et käiakse valimas? Pigem kõigil valimistel? Ainult riigikogu? Ainult kohalikel?“

N1: „**Pigem vist kõigil**. Ma ei saa nüüd sada protsenti garantiid anda... ema küll, õde ka, vend ka. Teiste kohta ei tea.“

4.2.2. Kooli roll

Koolis jäi valimiste käsitlemine intervjueritud noorte hinnangul pigem tagasihoidlikuks. Mitmed noored mainivad intervjuudes koolis toimunud debatte, kuid see on üldiselt ka kõik, millele viidatakse.

N1: „Tegelikult kooli ajal selline poliitpropaganda on selles suhtes keelatud põhimõtteliselt. Otseselt mingi **väga suurt valimisteemat ei olnud**. Muidugi meil oli ka koolis nii-öelda väike valimisdebatt, kus erinevate noortekogude liikmed käisid nii-öelda debateerimas, mis ilmselt natuke tõstatas seda huvi ja eks seda ka natukene promoti. Aga sellist väga suurt temaatikat sellest minu arust üles ei tõstatatud. **Pigem tagasihoidlik** ma ütleks.“

Kaks sarnast mõttekäiku kahest teisest intervjuust.

N2: „**Väga vähe räägiti**. Meile räägiti seda siis kui ma käisin (kooli nimi eemaldatud) siis 9. klassis räägiti, et minge sügisel siis valima. Aga nüüd kui ma tulin (linna nimi eemaldatud) kooli, siis siin koolis **väga ei räägitud**.“

N5: „Põhikoolis ma mäletan, et ainult ühiskonna tunnis rääkisime /.../ aga muidu väljaspool seda niimoodi **väga üldse nagu ei räägitud, isegi siinamaani, gümnaasiumis ka nagu ei räägita**. Lihtsalt ongi rohkem see, et koolielu ja **lihtsalt tee oma asju** ja nagu ei olegi lihtsalt tegelt väga aega niimoodi.“

Kui mingeid valimistega seotud tegevusi koolides toimub, siis on selleks üldiselt debatt, mida korraldatakse kas kandidaatide või kandideerivate erakondade noorliikmete vahel. Seega ei väida kõik intervjuueeritavad, et valimistemaatikat koolis üldse ei käsitletud. Samuti mainisid mõned intervjuueeritavad ka õpetajate soovitamist valida minna.

*N4: „No koolis oli lihtsalt see, et **meil käisid vahepeal need mingid poliitikud rääkimas seal**, et kindlasti võtke osa ja niimoodi ja siis toimus seal mingi **debatt ja värki**, kõik said mingi kuulata. Näiteks selliseid asju tehti vahepeal. **Õpetajad ka vahepeal soovitasid, et ikka minge ja minge.**“*

Ühes intervjuus on kirjeldatud ka poliitilises mõttes aktiivsemat kooli.

*N6: „Ma usun, et see kindlasti oleneb koolist, aga ma võin oma isiklikust kogemusest rääkida, et **minu kooli direktorile on noorte osalus väga oluline**. Ma ise suhtlen temaga ka personaalselt ka väga palju kuna ma olen õpilasesinduse esimees, et tema jaoks on noorte osalus väga oluline. Meil on õpilasesinduses üks noormees, kes on ka noortevolikogu esimees, seega **me korraldasime koolis mitu debatti, meil oli selline „poliitikud kooli“** ja meie enda **õpilased siis modereerisid neid vestluseid** ja me ise mõtlesime küsimusi ja sai ka interneti teel edastada küsimusi, kui saalis kohe ei tahtnud. Meil on ka **ühiskonnaõpetuse õpetaja väga selline aktiivne** ehk siis kõik 12-ndad klassid kes tal olid, nendega ta tegi siis **tundides vaatas Tartu linna erinevate erakondade valimisplatvorme ja lasi ettekanded teha nende kohta**, et siis ikkagi harida noori selle kohta. **Ehk nad teevad kõik mis nende võimuses on**, et kindlasti ei saa nagu kõike kõigile teha, aga nad üritavad.“*

4.2.3 Teised noored

Sõprade ning teiste noortega suheldes räägitakse poliitikast mõnel juhul rohkem, mõnel juhul vähem. Sama kehtib ka selle kohta, mil määral noored tunnetavad enda hääle olulisust. Ühest küljest ütlevad mõned intervjuueeritavad, et nende hääle olulisus on väike või nad ei tunneta seda üldse, teised aga ütlevad, et nende hääl on oluline ning omab kaalu.

I: *“Kas sa tunned, et sinu hääl loeb?”*

N2: *„**Mul ei ole sellist tunnet, aga ma ikkagi valisin.**“*

I: *„Miks sa siis valisid?“*

N2: *„Sellepärast, et minu jaoks oli see inimene väga sümpaatne.“*

I: *„Miks ta sinu jaoks sümpaatne oli? Kas sa tundsid teda isiklikult?“*

N2: *„**Ma tundsin isiklikult** ja siis ta valimislubadused ja üldse see kuidas ta oli varasemalt seal minu vallas, kus mina valisin, seal olnud ja tegutsenud.“*

Mõnede intervjueeritavate jaoks on aga see tunne olemas.

N4: *„**Kindlasti mingis mõttes ta loeb, sest kui sa nagu vaatad, siis mõnel erakonnal on nagu vahepeal nii, et on nagu suhteliselt väike häälevahe** ja nii. Ja siis kui sa selle järgi mõtled, et okei, et mina hääletasin sealt, et tegelikult see minu hääl oleks võinud olla nii, et kui keegi teine oleks selle teise poolt hääletanud veel, **siis ei oleks nagu see minu erakond võitnud.**“*

Sarnane trend kehtib ka siis, kui noored räägivad enda sõpradest ja tuttavatest. Mõnede sõprade jaoks on poliitika oluline teema ning valimistest räägitakse, teiste jaoks see aga erilist tähtsust ei oma.

N6: *„Näiteks õpilasesinduse näitel, kellega ma saan väga hästi läbi, siis seal on mõned, kes ei saanud veel hääletada. Ei, nüüd vist said juba kõik hääletada, ma usun, enam vähem. Mõned said hiljem 16, aga **nende seas me utsitasime ise ka ja kõik võtsid nendest koolidebattidest osa ja ikkagi rääkisime sellest ka, et miks võiks ja miks peaks.** Me küll ei rääkinud kandidaatidest, aga ikkagi **utsitasime.** Ma ei tea kui paljud käisid hääletamas, aga **see oli arutelu all ja neile see tundub ka üsna oluline.**“*

Samas mõnedes intervjuudes oli kogemus vastupidine.

N2: „*Minu paljud sõbrad, sõbrannad ei käinud valimas ja ma ei tea, neile vist ei paku pinget see teema.*“

I: „*Miks sa arvad, et see nii on?*“

N2: „*Ma ei tea isegi. Mõeldakse äkki, et see on mingi vanemate inimeste teema või midagi.*“

Üldiselt räägitakse koolis teiste noorte või sõpradega poliitikast või valimisprotsessist vähe. Kui üldse, siis on vestlus protseduuriline, et kes käis valimas ja kuidas seda tegi. Teise variandina ei räägita valimas käimisest teiste koolikaaslaste või sõpradega üldse.

N1: „*Pigem mitte. Pigem oligi, et paar juhtu oligi see, et keegi ütles, et andis protestihääle ja selline muuseas jutt, et selline otsene sisu vist puudus. Vahepeal keegi mainis midagi, aga mingit diskussiooni meil küll kuskil ei tekkinud otseselt.*“

4.2.4. Poliitikute roll

Kokkupuude poliitikutega on intervjueeritud noorte jaoks olnud varieeruv. Üldiselt on kogemus seotud eelnevalt mainitud debattidega, milles poliitikud esinesid. Juhul kui see toimus, siis seda noored üldiselt mäletavad. Üksikute poliitikute koolikülastusi vähem.

N3: „*Lisaks sellele (debatile) vist käis üks rääkimas midagi mingi asja kohta, aga ma absoluutselt ei ole kindel milline see oli. See oli suhteliselt ammu ja kui käis ka, siis mina vist ei kuulanud.*“

Mitmed noored mainisid intervjuudes, et poliitikast tuntud isikud on käinud koolis rääkimas ning ühes koolis oli see eriti märkimisväärne.

N1: „*Meil lihtsalt käib igal aastal üldiselt Marko Mihkelson midagi rääkimas, aga see ei ole vist otseselt valimistega seotud.*“

N5: „*On käinud näiteks Ossinovski ja Kaja Kallas ka just hiljuti käis ja. Ei pea olema poliitik, kõik nagu käivad suhteliselt jah.*“

Valdavalt leiavad aga noored, et poliitikute külastused kooli on positiivsed ning neid võiks ka rohkem olla. Selle juures nähakse väärtusena poliitikute elukogemusi ning poliitika tutvustamist otse allikalt. Lisaks sellele tuuakse väärtusena välja poliitiku füüsilist kohalolu, mis annab noorele võimaluse poliitikut näha ning see toob nooreni informatsiooni, mida ta ise ei pruugiks otsida.

*N5: „Minu meelest nad ikka **võiks käia rääkimas**. Selles mõttes, et lihtsalt kogemusest nagu rääkida, et nagu ikkagi see noor, kes nagu astub nüüd ellu ja peab ise hakkama otsuseid tegema, see nagu mingil määral **suunab või aitab äkki**.“*

Sarnane mõttekäik teisest intervjuust.

I: „Kas nad peaksid käima koolis rääkimas niimoodi?“

*N6: „**Jah**, minu arvates küll“*

I: „Miks sa nii arvad?“

*N6: „**Noored ise ei lähe alati sellist informatsiooni otsima** ja võibolla sellist **isiklikku kontakti** nad ei leiakski mitte kuskilt. See võimalus nagu otse inimeselt küsimusi küsida on väga oluline ja kui ei julgeta küsida, siis **sa näed seda inimest, sa näed tema olekut** ja kuidas ta sellises olukorras päriselt reageerib /.../ See juhatab noori sinna, kuhu nad ise ei uuriks.“*

4.2.5. Poliitika ja valimiste tähtsus ning haldusreformi mõjud

Lisaks eelnevalt mainitud osapooltele, kes noore valiku juures rolli võisid omaga, käsitlesid intervjuud ka noorte üldist suhtumist valimisprotsessi ning haldusreformi mõju. Näiteks oli eesmärgiks uurida noorte käest, miks nende arvates üldse valimas peaks käima, kas nad tunnetavad enda hääle olulisust ning viimaks oli eesmärgiks kontrollida, millist mõju võis valikule omada toimunud haldusreform.

Üldiselt on valimistel osalemine intervjueritud noorte jaoks tähtis. Kõik intervjueritavad käisid ka 2017 KOV valimistel hääletamas ning valdavalt ollakse

seisukohal, et valimas käimine on iga inimese kohus, et tema poliitilised vaated oleksid esindatud. Lisaks sellele viitavad noored, et valimistel osalemine justkui annab inimesele õiguse avalikkuses toimuvat kritiseerida. Ehk kui valinud ei ole, siis pole ka justkui moraalset õigust poliitika üle arvamust avaldada.

*N5: "Ma arvan, et **tuleks valida**, et oma arvamust ikkagi, et **keegi nagu esindab selles mõttes ja siis tuleb valida ikka see esindaja, keda sina arvad, et oleks kõige parem nii-öelda. Mis esindaks sind ja sinu häält.**"*

Ning kui valimas ei käi, siis inimene justkui kaotab sellega õiguse poliitikas toimuvat kritiseerida.

*N5: "**Kui sa ei vali, siis sina lihtsalt hoia oma suu kinni** vaata, et nagu sul pole õigust hädaldada."*

*N6: "**Valimised on vajalikud. Ma arvan, et need mõjutavad meie igapäevaolu rohkem kui me võibolla arvata oskame ja inimesed võibolla ei väärtusta neid nii palju kui nad võiksid. Minu jaoks see suhtumine, et ma ei käi küll valimas, aga ma võtan endale õiguse pärast vinguda selle üle kuidas meie elu-olu on, on natuke selline silmakirjalik.**"*

Samas tunnetavad intervjuudes osalenud noored, et teised noored nende ümber eriti suurt huvi poliitika vastu ei tunne, mis läheb hästi kokku ka varasemalt käsitletud teooriaga.

*N1: „Üldiselt öeldakse selle (valimiste) peale lihtsalt, et **ma ei tea midagi poliitikast või ei huvitu poliitikast.**“*

Kuid vaatamata sellele leiavad intervjuudes osalenud noored, et noored võiksid ja peaksid poliitikas rohkem osalema ning ka valimistel käima. Selgelt on olemas ka tunnetus, et probleem eksisteerib ning sellega tuleks midagi peale hakata. Näiteks tuleks poliitika muuta mingil moel noorte jaoks huvitavamaks ning see tooks neid ka enam valima. Lisaks sellele tuleks neile pakkuda julgustust, et nad aktiivsemad oleksid.

N2: „*Ma ei oska öelda praegu, mida peaks muutma, aga kindlasti peaks midagi muutma, et noored rohkem valiksid.*“

N4: „*Praegu on see, et neil (valimistel) on siuke maine juures, et osad nagu veidi kardavad ja mõtlevad, et see on mingi suhteliselt mõttetu ja niimoodi. Et see tuleks teha nagu kuidagi huvitavamaks noortele. Et siis nad käiksid kindlasti ka rohkem.*“

N6: „*Noored ise võiksid ka rohkem aktiivsemalt osa võtta, aga hästi tihti nagu on neil vaja seda julgustust. Just nagu siis vanemate poolt või ma ei tea huvijuhtidelt või noh noortega tegelevatelt inimestelt, sotsiaalpedagoogidelt et jah, et võtke ette, tehke.*“

Haldusreformi mõju oli intervjueeritavate jaoks minimaalne. Valdav enamus intervjueeritud noortest ütlesid, et haldusreform nende valikut ei mõjutanud ning valimas käies nad selle peale ei mõelnud. Selle põhjuseks on antud uuringu raames suure tõenäosusega asjaolu, et intervjueeritavad valisid üldiselt Tartumaal, seega ei muutnud valimisnimekirjad nende jaoks märgatavalt. Lisaks sellele viitasid mitmed intervjueeritavad, et kuna nende valik oli juba niigi tehtud, siis ei pannud nad tähele, kas nimekirjas võis olla rohkem tundmatuid nimesid.

N3: „*Ma ise olen suhteliselt uus poliitilises keskkonnas, et minu jaoks need nimed midagi niikuinii eriti ei öelnud.*“

N4: „*Võõraid nimesid oli kindlasti, seda küll jaa, aga põhimõtteliselt nagu valimine on valimine ja sa nagu vaatad seda mida inimesed räägivad. Minul on see, et ma nagu ei vali selle järgi, et okei, ta on mingi tuttav, et ma olen seda nime kuskil kuulnud ja ma valin nüüd selle...*“

I: „*Seega sa nagu ei tunne, et haldusreform oleks nagu segadust tekitanud?*“

N4: „*Ei, ei.*“

4.2.6. Kokkuvõtteks

Üldiselt tuli ka intervjuudest selgelt välja, et valimisotsuse mõjutamise juures on noorte vanematel väga oluline roll. Noored arutavad valimistega seonduvat kodus ning valimistel osalenud noorte peredes on valimas käimina tavas ka teiste pereliikmete seas. Lisaks sellele viitasid intervjueritavad kooli olulisusele protsessis ja ka sellele, kuidas poliitikut võiksid koolides enam rääkimas käia. Samuti ilmnis intervjuudest, kuidas poliitikal on noorte jaoks teatav kuvandiprobleem, mis vajaks lahendamist.

Ühendades käesoleva uuringu tulemusi ja töö alguses käsitletud teooriat on võimalik anda praktilisi soovitusi, mis võiksid ideaalis valimisaktiivsust noorte seas suurendada. Kahtlemata olid intervjuud informatiivsed ja aitasid tuua selgust sellesse, mis noorte valimisotsust mõjutab ning milliseid puudujääke poliitilisel maastikul nende hinnangul leidub.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Esmalt on toodud vastused kolmele töö alguses seatud uurimisküsimusele ning seejärel järelduste detailsem kirjeldus ja diskussioon.

- Miks noored 2017. aasta KOV valimistel osalesid?

Uuringusse kaasatud noored osalesid valimistel omal initsiatiivil või initsiatiivil, mida käesolev uuring ei suutnud tuvastada. Siiski osalesid ligi pooled noored valimistel just enda vanemate mõjul. Lisaks sellele tunnevad näiteks intervjuudes osalenud noored moraalset kohust valimistel osaleda.

- Millist rolli mängisid osalemisel perekond, kool, sõpruskond ja poliitikud?

Perekond ja kool mängivad osalemise juures toetavat rolli ning nende osa noorte valimisotsuse juures on väga oluline. Sõpruskond ei mängi noorte osalemise juures erilist rolli. Pigem leiavad noored, et nende sõpru valimised eriti ei huvita ning nende mõju nad ei tunneta. Poliitikute roll noorte osaluse juures on neutraalne. Nende külastustesse koolides suhtutakse positiivselt, kuid samas ei paista need noortele väga suurt mõju avaldavat.

- Mil määral mõjutasid perekond, kool, sõpruskond ja poliitikud noorte valikut?

Perekond mõjutas noorte valikut kõige rohkem. Kõige sagedamini on noore valikut suunanud osapooleks just lapsevanem. Ka intervjuudes viitavad hääletanud noored, et valimised on perekonnas olulisel kohal. Kooli mõju ulatus on vähem tuntav. Kuigi uuenduslikke õpimeetmeid võetakse hästi vastu, ei too noored välja, et nad just selle pärast valima oleksid läinud. Sõpruskonna mõju noorte valikutele on vähene ning poliitikute oma samuti.

Põhiline järeldus uuringust on, et kui perekond valib, siis noor valib samuti. Kui noor valimas käib, siis on poliitilised vestlused perekeskis tihti teemaks ning seda peetakse inimese lähikonnas oluliseks. Kohati joonistub välja isegi suhteliselt otsekohene seisukoht, et kui inimene ei käi valimas, siis ta kaotab isegi mingit sorti moraalset õigust

poliitikas toimuvat kritiseerida, kuna ta pole selle muutmiseks ise midagi teinud. Seega kui keegi noore valikut mõjutab, siis kõige tõenäolisemalt on selleks perekond. See sobib hästi kokku ka varasemate uuringutega, mille kohaselt on noore poliitilise huvi tekke juures oluline roll just noorte vanematel (Zeglovits & Zandonella, 2013: 1084). Seega on selge, et kui eesmärgiks on noorte poliitilist osalust nii valimistel kui ka teistes vormides suurendada, siis tuleb noorte vanemaid olulise osapoolena meeles pidada.

Teiste osapoolte mõju kohta väga konkreetsete järelduste toomine on keeruline. Ühest küljest suheldakse teiste noortega poliitikateemadel, kuid samas teinekord mitte. Seega ei paista teistel noortel enda eakaaslaste suhtes eriti suur mõju olevat. Samuti kool, kus teinekord käsitletakse valimistega seotud teemasid põhjalikult, kuid teinekord mitte üldse. Samas paistab, et koolides, kus poliitika noorte jaoks tutvustamisele rohkem tähelepanu suunatakse, peavad noored sellist tegevust informatiivseks ja positiivseks. Eriti näiteks mingit sorti hübriidmeetodid, kus õpilased kaasatakse enda informeerimise protsessi. Näiteks õpilaste endi esitlused erakondade valimisprogrammidest või õpilaste modereeritud debatil kandidaatide vahel. Varem tehtud töödest (Fesnic, 2016) on teada, et kvaliteetne kodanikuharidus koolis suurendab noorte teadlikkust poliitilisest süsteemist, aitab noortel eristada demokraatlikke ja ebademokraatlikke režiime ning suurendab nende õpilaste osakaalu, kes peavad valimisi oluliseks. Seega kui koolides kasutada õppemeetodeid, mis noortele meeldivad ja meelde jäävad, siis on võimalik seda efekti veelgi suurendada. Siiski on oluline märkida, et käesolev uuring ei võimalda hinnata Eestis kasutusel olevate õppekavade sobivust või nende rolli noorte poliitilisel harimisel – see peaks olema mõne teise uuringu teema. Pigem on siinkohal tegu tähelepanekuga, et kooliharidus ning seal edastatav informatsioon on noorte jaoks oluline ning uuenduslikke meetodeid võetakse hästi vastu.

Poliitikute külastused koolides on positiivne nähtus ning seda lõpetama ei peaks. Uuringu tulemustest võib järeldada, et poliitiku külastus kooli on teretulnud ning teda võetakse kui väärtuslikku infoallikat poliitika ning sellega seonduva osas. Lisaks sellele võib poliitiku nägemine ning temaga suhtlemine aidata noorel valikut langetada. Mingisugust nii-öelda ajupesu poliitikute poolt noored vähemalt intervjuudes välja ei toonud, seega tunnevad nad, et poliitiku esinemine koolis on positiivne ning nad suudavad ise piisavalt hinnata, kas inimese jutt on adekvaatne või mitte.

Üldine suhtumine valimistesse töös intervjueeritud noorte seas on, et valimas käimine on oluline ning seda peaks tegema. Mõned noored viitavad isegi sellele, et kui inimene valimas ei käi, kaotab ta teatava moraalse õiguse poliitikas toimuvat kritiseerida. Nende hinnangul on valimised vajalikud, et endale esindaja valida ning et enda igapäevaelu mõjutavate protsesside osas kaasa rääkida. Samas võib järeldada, et ka uuringus osalenud noorte enda hinnangul ei ole teised noored poliitikas väga aktiivsed ning seda aktiivsust peaks olema rohkem. Madala aktiivsuse põhjuseks on asjaolu, et poliitika ei tundu nende jaoks atraktiivne. Kas see aga tähendab, et neid poliitika ei huvita, on omaette küsimus.

Mis puutub huvisse poliitika suhtes, siis oleks edasistes uuringutes huvitav käsitleda, mida noored sellega täpsemini mõtlevad, et neid poliitika ei huvita. Madal huvi poliitika vastu on probleem nii noorte seas, kui ka teistes vanusegruppides. Samas toovad teoorias viidatud mitmed autorid (näiteks Henn & Oldfield, 2016) välja, et huvi valdkondade vastu, mida poliitika otseselt mõjutab, on noorte jaoks täiesti olemas. Seega oleks edaspidi oluline uurida kaugemale küsimusest, kas noort poliitika huvitab ning analüüsida, mida ta sellega mõtleb. Üks potentsiaalne seletus oleks, et noortel on seisukohad ning mõtted enda elu puudutavates küsimustes olemas, kuid mingil põhjusel on nad kaugenunud poliitikutest, kes neid elu puudutavaid küsimusi mõjutavad ning sellest ka vastus, et ei huvita. Ehk neid huvitab poliitika, kuid mingil põhjusel mitte viis kuidas seda ellu viiakse või inimesed, kes seda ellu viivad. Samuti võib olla tegu küsimusega informeeritusest. Veebiküsitluses osalenud noored, kes valimas ei käinud, toovad välja, et nad ei teadnud kelle poolt hääletada, seega võib mittehuvitumine tekkida ka sellest, et noored ei leia end esindavaid kandidaate.

Kui vaadata huvi küsimust käesoleva uuringu kontekstis, siis pigem paistab, et poliitikal on tõsine kuvandiprobleem. See tundub noorte jaoks igav, kohati mõttetu ning kasutades intervjueeritavate sõnu, mitte pinget pakkuv. Seega mittehuvitav pole see, mida poliitika mõjutab, vaid see, kuidas see noorte jaoks paistab. Kui see muuta nende jaoks atraktiivsemaks, tuldaks valima rohkem. Sellele, et poliitika on noorte jaoks kaugel ning ebaatraktiivne, viitavad ka küsitluse tulemused, mille kohaselt on põhiliseks mitteosalemise põhjuseks sobivate kandidaatide puudumine ning teadmatus, kelle poolt

hääli anda. Seega on selge, et valimistega seotud informatsioon ja sõnumid ei ole paljude noorteni jõudnud.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et kui keegi on noore jaoks arvamusliider, kelle mõjust tulenevalt valikuid langetatakse, siis on selleks lapsevanem. Seda kinnitab nii tööraames läbiviidud veebiküsitlus, intervjuud kui ka varasemad uuringud. Selge trend on, et kui lapsevanem valib, siis valib ka noor, seega valimisaktiivsuse suurendamise juures on oluline mõelda just vanemate peale. Sõbrad noorte jaoks poliitilise tegevuse kujunemisel olulist rolli ei mängi, teinekord suheldakse valimistemadel teiste noortega, kuid selle suhtluse mõju on pigem väike. Pigem tasub lisaks vanematele vaadata kooli poole, millel on noore poliitilise isiksuse kujunemise juures oluline roll ning kus rakendatavaid uuenduslikke õpimeetmeid poliitika selgitamiseks võtavad noored hästi vastu. Heaks lisaks kodanikuhariduse juurde on ka poliitikute külastused koolidesse, kelle kogemusi ja teadmisi peavad noored väärtuslikuks ja positiivseks.

6. SOOVITUSED VALIMISAKTIIVSUSE TOETAMISEKS

Järgnevalt on toodud töö mingis mõttes kõige olulisem osa – praktilised soovitused, kuidas toetada noorte valimisaktiivsust. Soovitused toetuvad nii varem tehtud uuringutele kui ka käesoleva uuringu tulemustele ning järeldustele. Kokku on soovitusi viis ja need on toodud prioriteetsuse järjekorras. Siiski on oluline mainida, et kuna inimese valimisotsusesse panustavad mitmed erinevad tegurid (Carlsson & Stenman, 2009: 6), siis ei ole kindlasti olemas vaid üht ülimat viisi, mis noored tulevikus massidena valima toob. Rakendada tuleks kõiki toodud soovitusi ning kindlasti oleks neid võimalik veelgi enam välja töötada.

Esmalt perekond. On selge, et noorte pereliikmete roll valimisotsuse juures on väga suur. Seda kinnitavad nii varasemad uuringud (Zeglovits & Zandonella, 2013: 1084), mille kohaselt on poliitilise huvi tekke taga paljuski vanemad, kui ka käesoleva uuringu tulemused, kus noored viitavad valimisotsuse mõjutamise juures enim vanematele ning sellele, kuidas noored nende ümber hääletavad tihtipeale täpselt nagu vanemad. Samuti on valimistel osalenud noorte peredes valimistest rääkimine aktuaalne teema ning vanemad käivad regulaarselt valimas.

Sellest tulenevalt on esimeseks soovitusena, et noorte valimisaktiivsuse toetamiseks tuleb noortele suunatud valimiskampaaniaid või sotsiaalkampaaniaid korraldades suunata rohkelt tähelepanu ka noorte vanematele, kuna just nende mõjul tulevad noored tõenäoliselt ka ise valima. Tuleb julgustada seda, et vanemad räägiks end lastega valimistest ning nende olulisusest ning selgitaksid valimiste tähtsust detailsemalt, mitte vaid lausega, et see on kodaniku kohus, mis paistab olevat uuringus osalenud noorte seas levinud arusaam praegu.

Minnes perekonna osas konkreetsemaks, siis miks mitte luua sotsiaalkampaania „Perega valima“, mille eesmärgiks võiks olla, et vanemad võtaksid enda pereliikmeid valima kaasa või e-hääletamise puhul teeksid valimisprotsessi läbi pereliikmega koos. Selle juures võiks julgustada vanemaid noortele valimisprotsessi selgitama ning selle olulisust detailsemalt arutama. Siinkohal on oluline mainida, et viidatud kampaania ei

ole kahtlemata ainuke viis vanemate kaudu noortele lähenemisest. See on lihtsalt üks näide sellest, kuidas noori nende vanemate kaudu valimisprotsessile lähemale tuua.

Teiseks, noorte valimisprotsessi kaasamine. Varem läbiviidud uuringutest (Henn & Oldfield, 2016) on selgunud, et noorte poliitilise osaluse suurendamiseks on tarvis protsessi nende jaoks sobilikumaks muuta. Et noortes on tarvis luua tunne, et nende arvamust tahetakse kuulda. Sarnast joont väljendavad ka antud uuringusse kaasatud intervjueeritavad, kelle meelest tuleb süsteemi muuta, et rohkem noori valima tuleks.

Lähtuvalt sellest on teiseks soovitusena, et valimisperioodi toimumise ajal tuleb noori sellesse maksimaalselt kaasata. Üheks näiteks vägagi otsesest kaasamisest on valimisea langetamine ning loogika selle taga on lihtne – kui noor valida ei saa, siis miks peaks ta sellest huvituma (Zeglovits & Zandonella, 2013: 1084). Samas kui talle see võimalus anda, siis on tal ka suurem motivatsioon seda võimalust kasutada (Henn & Oldfield, 2016: 1277). Teiseks näiteks on erinevad noortele suunatud tegevused valimisperioodi ajal, millega antakse neile konkreetne tegevus seoses valimistega. Heaks näiteks sellisest tegevusest on 2017. aasta KOV valimiste raames loodud programm „Noored valimisvalvurid“, millega said noored kätt proovida nii valimisvaatlejana kui ka valimisvalvurina, kelle ülesandeks oli jälgida, kas noortega käitatakse valimiste ajal eetilisel ning seaduspärasel (Noored valimisvalvurid, 2018). Samuti viitasid mitmed intervjueeritavad näiteks ühes koolis toimunud koolisisesele ettevõtmisele „Poliitikud kooli“, mille eesmärgiks oli kutsuda kooli mitmeid poliitikuid enda ideid tutvustama. Tänu sellele näide sellest, kuidas noortele poliitikat lähemale tuua neid nende kaasates.

Seega, valimisperioodi ajal tuleb noorte jaoks luua võimalikult palju viise, kuidas nad saaksid selles protsessis kaasa lüüa. Need viisid peavad olema sisulised, kus noortel on mingi reaalset mõju omav roll, ülesanne või tegevus.

Kolmandaks kooli roll protsessis. Varasemalt tehtud uuringud toovad välja, et kvaliteetne kodanikuharidus koolis tõstab märkimisväärselt noorte teadlikkust poliitikast ning arendab ka paljusid muid demokraatliku ühiskonna jaoks olulisi oskusi, näiteks suurendab tõenäosust, et noored peavad valimisi oluliseks (Fesnic, 2016: 970). Käesoleva uuringu raames toovad noored välja, et hindavad traditsioonilisest

loengustiilist erinevaid poliitika käsitluse viise koolis. Näiteks kui õpilastel lastakse koostada valimisprogrammide esitlusi, kui koolides toimuvad valimisdebatid või kui poliitikud külastavad kooli, et rääkida enda elukogemusest kui ka konkreetselt poliitikast.

Seega on kolmandaks soovitus, et noorte valimisaktiivsuse toetamiseks tuleks ka koolides rakendada maksimaalsel võimalikul määral erinevaid leidlikke meetodeid valimisprotsessi tutvustamiseks ja selgitamiseks. Õpilased võtavad neid hästi vastu. Seega näiteks tuleks julgelt kutsuda poliitikeid kooli ja lasta õpilastel ise teistele õpilastele valimisprotsessi selgitada, mille käigus nad ka ise õpiksid.

Neljandaks julgustamine. Ka varem on leitud, et inimeste jaoks on olemas teatud arvamusiidrid, kelle seisukohtadest ja väljaütlemistest lähtuvalt nad mobiliseeruvad (Katz & Lazarsfeld, 1995). Lisaks toovad ka käesolevas uuringus intervjueritud noored välja, et noortele tuleks anda rohkem julgustust poliitikaga tegelemiseks ning seda võiksid teha nii vanemad, kui ka teised noortega tegelevad inimesed.

Siit ka neljas soovitus – kui sa ei ole ise noor, siis julgusta teisi noori enda ümber poliitikas osalema. See on eriti kaalukas inimeste seas, kes tegelevad noortega igapäevaselt ja kelle ümber on tihtipeale palju noori inimesi. Loomulikult näiteks vanemad, mis läheb kokku ka esimese soovitusena, kuid kindlasti ka õpetajad, noorsootöötajad ning miks mitte ka teised noored.

Viiendaks poliitika kuvandiprobleem. Varem tehtud uuringud (Henn ja Oldfield, 2016: 1266-1267) ei jäta kahtlust selles, poliitika ei paista noorte jaoks eriti isuäratav. Nii-öelda ametlik poliitika (mille keskmes on valimised ja peavooluparteid) on noorte jaoks pigem kaugel ja ebameeldiv. Sellele viitavad ka käesolevas uuringus osalenud intervjueritavad, kelle hinnangul on noorte seas poliitikal suhteliselt mõttetu ja mitte pinget pakkuva valdkonna maine.

Sellest tulenevalt ka viies ja viimane soovitus – tuleb parandada selgitustööd selle osas, mis puudutab noortepoliitikat. Noortega seonduvaid probleeme tuleb noortele paremini selgitada ning selgitada tuleb ka seda, miks valimised on vajalikud ning miks see ei ole mõttetu. Siin on konkreetsema soovitusena sõnastamine keeruline, kuna poliitika

kuvandiprobleemi lahendamisel on oma roll ilmselt paljudel juba eelnevalt mainitud osapooltel – vanematel, koolil, noortega seotud inimestel ning loomulikult ka poliitikuil. Sarnaselt valimisaktiivsuse suurendamisele, tuleb ka poliitika kuvandiprobleemi lahendamiseks rakendada paljusid meetodeid koos, alates noorte kaasamisest protsessi ning lõpetades kvaliteetse ja huvitava kodanikuharidusega koolides. Käesolevasse uuringusse kaasatud vanusegrupi seas on selle probleemiga ilmselt lihtsaim tegeleda kohalikul tasandil, muuhulgas näiteks seetõttu, et antud vanusegrupis olevad noored saavad valida vaid kohalikul tasandil.

Kokkuvõttes on soovitusi viis ning lühidalt sõnastades oleksid need järgmised:

- Kui perekond valib, siis noor valib samuti – noorte valimisaktiivsuse toetamiseks tuleb noortele suunatud valimiskampaaniaid või sotsiaalkampaaniaid korraldades suunata rohkelt tähelepanu ka noorte vanematele.
- Noorte kaasamine, sisuliselt – valimisaktiivsuse suurendamiseks tuleb noori protsessi kaasata ning seda viisidel, kus nende tegevusel on reaalne mõju ja eesmärk. Neil peab olema tunne, et neil on mõju.
- Leidlikud õpilahendused koolis – koolides tuleb rakendada võimalikult palju uuenduslikke ja noori kaasavaid meetodeid valimisprotsessi tutvustamiseks. Hea kodanikuharidus tõstab noorte teadlikkust poliitikast ning suurendab valimiste olulisust noorte jaoks. Esitlused, debatid, modereeritud vestlused poliitikutega on vaid mõned näited.
- Julgustage noori osalema – kui sa oled õpetaja, noorsootöötaja, lapsevanem või muu inimene, kes tegeleb tihti noorte inimestega, siis julgusta neid osalema ja poliitikast huvi tundma. Piltlikult öeldes tuleb arvamusiidril lükata lumepall veerema ning noor ise saab teha ülejäänud.
- Poliitika maineprobleem – kõiki eelnevaid meetodeid kasutades tuleb meeles pidada ka poliitika kuvandiprobleemi. Koos kõige muuga tuleb poliitika mõju inimeste eludele edukamalt selgitada ning tuua välja, miks sellest huvitumine on oluline ning miks see ei ole mõttetu. Siin on oma roll poliitikutel, kuid ka vanematel, õpetajatel ja teistel inimestel, kelle eludes on noori inimesi.

7. KOKKUVÕTE

Käesoleva uuringu sisuks oli analüüsida noorte vanuses 16–17 hääletamist toetavaid tegureid 2017. aasta toimunud kohalike omavalitsuste valimiste kontekstis. Töö on oluline, kuna valimisaktiivsus üle Euroopas on langustrendis (Solijonov, 2016: 25) ning huvi poliitika vastu on põhiline põhjus, millele viitavad valimistel mitteosalenud noored (Kantar Emor, 2018: 13). Kuna trend on levinud ka noorte seas, said uuringu fookusesse valitud noored, kes osalesid 2017. aastal valimistel esimest korda.

Uuringu eesmärgiks oli selgitada, kas ja millised osapooled noore valimisotsuse juures rolli mängivad ning selle põhjal välja töötada praktilised soovitused valimisaktiivsuse suurendamiseks noorte hulgas. Uuringul oli kaks etappi. Esmalt veebiküsitlus, mille eesmärgiks oli kaardistada osapooli, kes võisid noorte valimisotsust mõjutada. Töö teiseks osaks olid süvaintervjuud kuue küsitluses osalenud noorega, et täpsemalt analüüsida põhjuseid noorte valimisotsuse taga ning uurida ka teisi faktoreid, mis võisid sellesse panustada. Näiteks kooli ja poliitikute roll ning üldine meelsus ja suhtumine valimiste osas.

Uuringutulemuste tõlgendamiseks ja organiseerimiseks kasutas autor kaht meetodit. Esmalt veebiküsitlus, mille tulemuste organiseerimiseks kasutati LimeSurvey küsitluskeskkonda, mis lubab mugavalt küsitluse tulemusi graafikuteks ümber tõsta. Intervjuude analüüsiks sai valitud kvalitatiivne sisuanalüüs ning detailsemalt horisontaalne ehk *cross-case* analüüs, mis lubab intervjuude vastuseid omavahel võrrelda ning tulemusi maksimaalselt üldistada.

Tulemustest selgus üheselt, et suurimaks mõjuriks noorte valimisotsuse juures on vanemad. See oli läbiv nii veebiküsitluse kui ka intervjuude tulemustes. Lisaks sellele mängivad olulist rolli noore poliitilises arengus ja suunamises kool ning teised noortega tegelevad inimesed. Intervjuude tulemustest võib välja tuua, et neis osalenud noored peavad valimisi oluliseks, kuid tunnetavad poliitika juures kuvandiprobleemi, millega on mõeldud, et paljude noorte jaoks on poliitika eemaletõukav ja ebaatraktiivne.

Praktiliste soovituste osas oli põhirõhk tulenevalt uuringutulemustest vanematel, kellele tuleb noorteni jõudmise juures maksimaalsel võimalikul määral tähelepanu suunata.

Lisaks sellele oli soovituste osas toodud noorte laiapõhjalisem kaasamine valimisprotsessi, kvaliteetse kodanikuhariduse rakendamine koolides, noorte osalema julgustamine noortega seotud inimeste poolt ning poliitika maineprobleemi leevendamine läbi eduka selgitustöö.

Summary

Broadly, the purpose of this study was to look at the different factors, that contribute to the participation of youth aged 16–17 in the Estonian municipal elections of 2017. The importance of this work comes from the fact, that voter turnout in Europe is in decline (Solijonov, 2016: 25) and the lack of interest in politics is the main reason for not voting, according to the young people that decide not to participate (Kantar Emor, 2018: 13). Because this trend is spreading among youth, the focus of this study was on youth as well, more specifically the young people that participated in elections for the first time in the Estonian municipal elections of 2017.

The idea was to find out, if and which factors or actors play a role in the youth's decision to vote. On the basis of that, the purpose of the work was to give practical recommendations to increase voter turnout among youth. The study was divided into two parts – first a web-based survey, which's purpose was to map out potential actors, that could have contributed to the young people's choice to vote. Secondly, interviews with six young people who also participated in the survey, which's purpose were to analyze the reasons behind the choice to vote in more detail. For example, the interviews also looked at the role school played in the decision and what is the general mentality toward voting among youth.

To interpret the findings, the author used two methods. Firstly, the survey, where the survey site LimeSurvey was used. The medium allows to organize the answers and make automatic graphs from the findings. To analyze the interviews, the author used qualitative content analysis and cross-case analysis to be more specific.

The findings of the study were fairly clear – the biggest contributor the decision of young people to vote are their parents. That was the same in both the outcome of the survey and the interviews. In addition, other people who deal with young people on a regular basis also play an important role in the political development of youth. When looking at the interviews it should be mentioned, that the young people who took part in them, see voting as an important part of everyday politics, but sense an image problem with politics, which makes voting unattractive and repulsive to a lot of young people.

The part for practical suggestions and recommendations therefore focused on the parents, who have to be the main focus when trying to reach young people. In addition, the recommendations include the further involvement of youth in the voting process, better civic education, encouraging young people to participate and mitigating the image problem of politics by better explanatory work.

8. UURIMISMEETODI PIIRANGUD

Nagu kõigi uurimismeetoditega kaasneb ka veebiküsitluste ja intervjuudega valik võimalusi ja piiranguid, mida tuleb meetodit kasutades arvesse võtta. Allpool on kirjeldatud olulisemaid piiranguid ja probleeme, mis töös kasutatavate uurimismeetoditega võivad esineda. Lisaks on toodud autori selgitused, kuidas mõnda riskikohta käesolevas töös on välditud. Mõistagi ei ole võimalik riske täielikult eemaldada, kuid nende teadvustamine ja minimeerimine on sellele vaatamata oluline.

Osaliselt on veebiküsitluse kui uurimismeetodi piiranguid kirjeldatud küsitluse valimi kirjelduses. Üheks oluliseks piiranguks veebiküsitluse juures on vastuste kallutus ehk *response bias* (Anderson & Kanuka, 2003: 150), mis viitab olukorrale kus osa inimestest jäävad automaatselt valimist välja, kuna neil ei ole ligipääsu internetile, mida veebiküsitluse läbiviimine selgelt eeldab.

Samuti on veebiküsitluse puhul oluliseks küsimuseks vastuste autentsus. Veebiküsitluse juures on tihti peale võimatu kontrollida, kas vastaja on reaalsuses inimene, keda ta väidab end olevat ning keeruline on kontrollida, kas iga vastaja on küsitlusele vastanud vaid ühe korra (Anderson & Kanuka, 2003: 151). Selle probleemi vältimiseks kasutas autor küsitluse levitamiseks koolide töötajaid ning kooli õpilasesinduse liikmeid ja õpilaste jaoks loodud Facebooki grupe. Sel viisil on tõenäosus, et küsitlusele vastavad inimesed, kes reaalsuses gümnaasiumiõpilased ei ole, väiksem.

Viimaks peab veebiküsitluse puhul mõtlema ka sellele, et küsimused ja tekst peaks olema sõnastatud võimalikult lihtsalt, et vastaja ei saaks küsimust mitmeti mõista (Anderson & Kanuka, 2003: 155-156). Kuna vastajalt ei ole võimalik reaalsuses lisaküsimusi küsida või talle küsimust selgitada, siis peab see olema lihtsasti mõistetav. Lisaks sellele peaks küsitlus ise olema lühike, et vastaja ei väsiks ning ei jäta küsitlust pooleli (*Ibid.*).

Intervjuu puhul on oluliseks piiranguks see, et kuna intervjuueerijal on protsessis aktiivne roll, siis tema kuulamis-, jälgimis-, ja tõlgendamisoskused mõjutavad nii uurimisprotsessi kui ka selle tulemusi (Lepik et al., 2014). Sellises olukorras on oluline, et intervjuueerija on nendest mõjudest teadlik ning teeb võimalikult palju selleks, et tema

mõju intervjuu tulemustele oleks võimalikult väike (*Ibid.*) Lisaks sellele on intervjuud tehes oluline meeles pidada, et intervjuu on midagi enam kui lihtsalt vestlus mingil teemal. Intervjueeritav peab end avama võõrale inimesele ning ta peab saama olla kindel, et andmeid, mida ta uurijale usaldab, ei kuritarvitata. (Rubin & Rubin, 2005, Lepik et al., 2014 kaudu) Selle olukorra vältimiseks selgitas töö autor enne intervjuu alustamist igale intervjueeritavale põhjalikult, kuidas nende antud andmeid kasutatakse ja töödeldakse. Samuti mainis autor intervjueeritavatele, et kui intervjuu käigus peaks kerkima teema, millest intervjueeritav rääkida ei soovid, siis sellest rääkima ei pea. Kogu protsessi eesmärk oli luua intervjueeritava jaoks usaldusväärne ja sõbralik keskkond, et antavad vastused saaksid olla võimalikult ausad ning et intervjueeritav ei peaks tundma, et tema antud andmeid võidakse soovimatul viisil ära kasutada.

Kvalitatiivseid uuringumeetodeid laiemalt on kritiseeritud põhiliselt kahest küljest – kvalitatiivsete uuringute usaldusväärsus ehk reliaabsus ning nende uuringute poolt pakutavate seletuste tõestus ehk valiidsus (Silverman, 2000: 10-11, Laherand, 2008: 47-48 kaudu). Usaldusväärssuse küsimus on kerkinud seoses sellega, et uuringutulemuste toetuseks pakutakse liiga nappe väljavõtteid andmetest. Samuti on kritiseeritud andmete ja transkriptsioonide hilisemat tõlgendamist, kuna inimesed võivad näiteks intervjueeritava tehtavat pausi või hääliisust väga erinevalt mõista. (*Ibid.*) Kvalitatiivsete uuringute seletuste tõestust on kritiseeritud seetõttu, et nende järeldused toetuvad tihti peale lühikestele väljavõtetele struktureerimata intervjuudest ning järeldused on paljuski sõltuvad uurija enda tõekspidamistest (*Ibid.*). Näiteks võib uurija pöörata vähem tähelepanu järelduste vastu rääkivatele väljaütlemistele.

9. KIRJANDUSE LOETELU

Achterberg, P. (2006). Class voting in the new political culture: Economic, cultural and environmental voting in 20 western countries. *International sociology*, 21(2), 237-261.

Achterberg, P., & Houtman, D. (2006). Why do so many people vote 'unnaturally'? A cultural explanation for voting behaviour. *European Journal of Political Research*, 45(1), 75-92.

Anderson, T., & Kanuka, H. (2003). *E-research: Methods, strategies, and issues* (p. 73). Boston: Allyn and Bacon.

Ben-Ur, J., & Newman, B. I. (2002). Motives, perceptions and voting intention of voters in the 2000 US presidential election. *Psychology & Marketing*, 19(12), 1047-1065.

Bergh, J. (2013). Does voting rights affect the political maturity of 16-and 17-year-olds? Findings from the 2011 Norwegian voting-age trial. *Electoral Studies*, 32(1), 90-100.

Carlsson, F., & Johansson-Stenman, O. (2009). Voting motives, group identity, and social norms. *Working Papers in Economics* 366.

Eesti Noorteühenduste Liit. (2018). NOORED VALIMISVALVURID. *Eesti Noorteühenduste Liidu koduleht*. Link: <https://bit.ly/2IN9rkI>

Eurobarometer, F. (2013). European youth: Participation in democratic life.

Fesnic, F. N. (2016). Can civic education make a difference for democracy? Hungary and Poland compared. *Political Studies*, 64(4), 966-978.

Foa, R. S., & Mounk, Y. (2017). The signs of deconsolidation. *Journal of Democracy*

Henn, M., & Oldfield, B. (2016). Cajoling or coercing: would electoral engineering resolve the young citizen–state disconnect?. *Journal of Youth Studies*, 19(9), 1259-1280.

Jensen, K. B. (2009). Three-step flow. *Journalism*, 10(3), 335-337.

Joinson, A. N. (2005). Internet behaviour and the design of virtual methods. *Virtual methods: Issues in social research on the internet*, 21-34.

Kallakas, P. (2018). Noorte kadu parteidest on ühiskondlik mure. *Valimisvaatlus.ee*. Link: <https://bit.ly/2HFBfHZ>

Kalmus, V., & Beilmann, M. (2017). Mihus nr 21 – Mis tüüpi kodanikud on Eesti noored? *Mitteformaalne.ee*. Link: <https://bit.ly/2qMWnBW>

Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Link: <https://bit.ly/2HKWXX1>

Kantar Emor. (2018). *Noorte valimiskäitumise uuring KOV valimiste kontekstis* (Uuringuraport). Kantar Emor. Link: <https://bit.ly/2FazjkD>

Katz, E., & Lazarsfeld, P. F. (1995). Between media and mass/the part played by people/the two-step flow of communication. *Boyd-Barrett, Ch. Newbold (red.), Approaches to Media, London*, 124-134.

Kudrnáč, A., & Lyons, P. (2017). Parental Example as a Motivation for Turnout among Youths. *Political Studies*, 65, 43-63.

Laherand, M. L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. *Tallinn: OÜ Infotrikk*, 384.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Link: <https://bit.ly/2qUmTcs>

Marien, S., Dassonneville, R., & Hooghe, M. (2015). How second order are local elections? Voting motives and party preferences in Belgian municipal elections. *Local Government Studies*, 41(6), 898-916.

Rahandusministeerium. (2018). Omavalitsuste ülevaade haldusreformi järgselt. *Rahandusministeeriumi koduleht*. Link: <https://bit.ly/2HosuC4>

Sloam, J. (2014). 'The outraged young': young Europeans, civic engagement and the new media in a time of crisis. *Information, Communication & Society*, 17(2), 217-231.

Solijonov, A. (2016). *Voter Turnout Trends around the World*. Stockholm, Sweden: IDEA International.

Zeglovits, E., & Zandonella, M. (2013). Political interest of adolescents before and after lowering the voting age: the case of Austria. *Journal of Youth Studies*, 16(8), 1084-1104.

Toomla, R. (2018). *Parteid ja parteisüsteemid*. Loengukonspekt. Kasutatud 9.05.2018

Vabariigi valimiskomisjon. (2017). E-hääletajate vanuseline struktuur 2005-2017. *Vabariigi valimiskomisjoni koduleht*. Link: <https://bit.ly/2uSFGth>

Vabariigi valimiskomisjon. (2017). Infoleht 16–17-aastaste hääletamisõiguse kohta. *Vabariigi valimiskomisjoni koduleht*. Link: <https://bit.ly/2Ji4Vat>

Vabariigi valimiskomisjon. (2018). Toimunud kohaliku omavalitsuse volikogu valimised. *Vabariigi valimiskomisjoni koduleht*. Link: <https://bit.ly/2K6f7nO>

Vabariigi valimiskomisjon. (2018). Toimunud Riigikogu valimised. *Vabariigi valimiskomisjoni koduleht*. Link: <https://bit.ly/2qRh8MN>

LISAD

Lisa 1: Veebiküsitluse vorm

Pealkiri: Minu osalus KOV 2017 valimistel

Tere!

Mina olen Kaarel Kook, Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala 3. kursuse tudeng. Minu bakalaureusetöö teema on noorte osalemine kohalike omavalitsuste valimistel. Teatavasti oli tänavu 16–17-aastastel esimest korda võimalik valimistel osaleda. Palun Sinu abi, et teada saada, mis põhjustel noored valimistel osalesid või ei osalenud, et noori edaspidi protsessi rohkem kaasata.

Küsitluses kogutavaid andmeid kasutan vaid üldistuste tegemiseks, kellegi isiklikke vastuseid välja ei tooda ning ei avalda.

Küsitluse täitmine võtab aega umbes 3 minutit.

Juhul, kui oled nõus põhjalikumalt oma valimiskogemusest rääkima, siis jäta küsitluse lõppu oma kontaktandmed, et saaksin Sinuga teha ka intervjuu.

* - Kohustuslik

Vanus *

16 17

Sugu

Naine/ Mees

Kool *

Teie vastus

1. Kas Sa osalesid selle aasta oktoobris kohalike omavalitsuste valimisel?

Jah – edasi suunamine küsimuse 3 juurde

Ei - edasi suunamine küsimuse 2 juurde

2. Mis põhjusel Sa ei osalenud (võib valida mitu varianti)

Ei teadnud, kelle poolt hääletada

Ei olnud aega

See ei ole minu jaoks oluline

Ma arvan, et minu häälest ei sõltu nagunii midagi

Ma ei usalda e-valimisi

Muu põhjus

(pärast sellele küsimusele vastamist edasi suunamine Aitäh vastamast! juurde)

3. Kas Sa mäletad, kelle poolt Sa kohalike omavalitsuste valimisel hääletasid?

Jah/Ei

4. Kelle poolt Sa kohalike omavalitsuste valimistel hääletasid? (kui ei soovi konkreetset kandidaati nimetada, siis piisab ka erakonnast)

Teie vastus

5. Kas Sinu jaoks oli olemas mõni inimene, kes aitas Sul valikut langetada? *

Jah/Ei

Muu:

6. Kes see oli? (Juhul, kui vastasid eelmisele küsimusele "Jah")

Lapsevanem

Õpetaja

Sugulane

Sõber

Suhtepartner

Muu:

7. Kas Sinu jaoks oli olemas mõni muu osapool, mis aitas Sul valikut langetada? (Näiteks ajakirjandus, sotsiaalmeedias nähtud reklaam, koolileht, erakonna/ valimisliidu programm vm) *

Jah/Ei

8. Palun kirjelda seda osapoolt lühidalt ning seda, kuidas see Sul valikut teha aitas (Juhul, kui vastasid eelmisele küsimusele "Jah")

Teie vastus

Juhul, kui oled nõus osalema samal teemal lühikeses intervjuus (pikkus orienteeruvalt 15 minutit), siis palun jäta siia enda kontaktandmed (e-mail, telefon, nimi)

Teie vastus

Aitäh vastamast!

Lisa 2: Intervjuu kava

- Taust
 - Vanus
 - Sugu
 - Kuulumine organisatsioonidesse (erakond, noorteliit, õpilasesindus vm)

- Sissejuhatavad küsimused, tutvustus, intervjuu põhjuste selgitus
 - Kas osalesid KOV valimistel?
 - Kelle poolt sa hääletasid?
 - Mida sa valimistest üldiselt arvad?
 - Miks peaks keegi üldse valimas käima?
- Kas sa tunnend, et sinu hääl loeb?
 - Miks?
 - Kuidas sulle tundub, mida teised noored arvavad selle kohta? Kas nende arvates nende hääl loeb?
- Kas noored osalevad sinu hinnangul poliitikas piisavalt?
 - Kas noored üldse rohkem poliitikas osalema?
 - Milliseid võimalusi võiks selleks veel olla?
- Milliseid muutusi sooviksid sina (noorena) valimisprotsessis näha, et enam noori valima tuleks?
- Sel korral olid esimesed valimised peale haldusreformi, suuremad omavalitsused, varasemad kohalikud poliitikud võibolla pisut vähem esindatud. Kas sinu jaoks tekkis olukord, kus nimekirjas olnud kandidaadid olid tundmatud?
 - Mõjutas see üldse mingil määral sinu meelest valimisi?
 - Tekitas segadust?
 - Suurem valik parem?
- Kuidas sulle tundub, kas poliitikud teadvustasid piisavalt, et sinu vanused noored said sel korral valimistel osaleda?
 - Kas nad suunasid sinu hinnangul kampaaniat noortele?
- Kas valimisea langetamine Eestis on sinu huvi poliitika vastu suurendanud?
- Milline on suhtumine valimistesse sinu perekonnas?

- Kas sinu vanemad käivad valimas?
 - Kui tihti?
 - Kas nad peavad seda oluliseks?
- Kui palju te valimistest rääkisite valimiste ajal?
 - Kelle initsiatiivil?
- Kuidas koolis valimisi käsitletakse?
 - Kuidas su sõbrad valimistesse suhtuvad?
 - Kas koolis räägite valimistest?
 - Milline oli nende hoiak KOV valimiste ajal?
- Kas kool teeb piisavalt, et poliitikat ja valimisprotsessi selgitada?
 - Kas sa tunned, et koolis saab vabalt enda arvamust väljendada ja seda kuulatakse? (koolitunnis)
- Mil määral poliitikud valimisperioodi ajal koolis rääkimas käisid?
 - Kas nad peaksid/ei peaks käima?
 - Miks?
- Mida ja kes peaks tegema selleks, et poliitika noortele rohkem korda läheks?
- Kas sinu vanuses noored on piisavalt küpsed (poliitilises mõttes), et valimistel osaleda?
 - Kas noored on piisavalt informeeritud, et valida?
 - Kas nad tajuvad, mida nad valivad?
 - Miks sa nii arvad?
- Kokkuvõtvad küsimused (Kas sooviksid midagi lisada? jm)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaarel Kook

(sünnikuupäev: 29.10.1995)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „16–17-aastaste noorte osalemine Eesti kohalike omavalitsuste 2017. a valimistel: hääletamist toetavad tegurid” mille juhendaja on Ragne Kõuts-Klemm,

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018 (*kuupäev*)